

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Kryštof Zeman

**„Ledová“ fáze studené války na ostnech Dikobrazu:
nejtuzší období studené války (1947 – 1956) v satirické reflexi
Západu v týdeníku Dikobraz**

The „Ice“ Phase of the Cold War on the Spines of *Dikobraz*:
the Hardest Period of the Cold War (1947-1956) in the Satirical
Reflection of the West in the Weekly *Dikobraz*

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat profesoru PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za vedení mé bakalářské práce.

Zvláštní poděkování patří panu Pavlu Kohoutovi, který se ochotně se mnou podělil o své, pro tuto práci výjimečně cenné a přínosné, vzpomínky na dobu svého působení v křesle šéfredaktora Dikobrazu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. dubna 2016

.....

Abstrakt

Práce se soustřeďuje na to, jakým způsobem byl reflektován Západ v nejnebezpečnější fázi studené války na stránkách československého satirického a humoristického týdeníku Dikobraz. Sledované období let 1947-1956 je vymezeno dvěma klíčovými událostmi v historii studené války, a to vyhlášením Trumanovy doktríny na jejím počátku a přelomovým XX. sjezdem KSSS, který vedl k určitému uvolnění nejtvrdšího stalinistického kurzu ve Východním bloku. Práce se snaží postihnout klíčové tendence při tvorbě Dikobrazu, na koho a na co týdeník nejčastěji útočí a proč. Zároveň se dotýká změn v redakci a jejich vlivu na obsah Dikobrazu. Úkolem je mimo jiné dokázat, že Dikobraz sloužil komunistickému režimu v Československu jako významný nástroj protizápadní propagandy.

Klíčová slova

Dikobraz, Západ, studená válka, satira, karikatura

Abstract

The essay is focused on the way the West was being reflected during the most dangerous phase of the Cold War on the pages of the Czechoslovak satirical and humoristic weekly *Dikobraz* (in English *The Porcupine*). The observed period 1947 – 1956 is deliniated by two key events in the history of the Cold War, namely the Truman's doctrine in its beginning and the breakthrough 20th congress of the Soviet Union's communist party, which led to a certain relief of the harshest Stalinist course in the Eastern block. The essay seeks to capture main tendencies in creating the content of *Dikobraz*, who and what were most frequently attacked and why. Together with that the essay touches on changes in the editorial staff and an impact of the changes on its content. The task was, apart from other things, to show *Dikobraz* as an important instrument of anti-western propaganda in the service of the communist regime in Czechoslovakia.

Keywords

Dikobraz, The West, The Cold War, Satire, Caricature

Obsah

1. Úvod
2. Zhodnocení dosavadní literatury
3. Stručná historie časopisu Dikobraz
4. Rok 1947
5. Rok 1948
6. Rok 1949
7. Rok 1950
8. Rok 1951
9. Rok 1952
10. Rok 1953
11. Rok 1954
12. Rok 1955
13. Závěr
14. Použité prameny a literatura
15. Obrazová příloha

1. Úvod

Ve své práci jsem se snažil popsat, jak se odrážely klíčové události, k nimž došlo na „kapitalistickém“ Západě v nejtuzšším období studené války, tedy v letech 1947 až 1956, v Československé republice na stránkách satirického a humoristického týdeníku Dikobraz. Toto období by se dalo označit jako „ledová“ fáze studené války. A proč jsem ohraničil svou práci právě lety 1947-1956 ? Rokem 1947 zahajují, protože tehdy se začíná výrazně prosazovat v praxi nová linie zahraniční politiky Spojených států, a to v podobě Trumanovy doktríny a Marshallova plánu, čímž začíná eskalovat studená válka mezi Východem a Západem. Končím rokem 1956, konkrétně únorem tohoto roku, kde je klíčovým mezníkem XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu. První tajemník ÚV KSSS Chruščov na něm přednesl historický referát odsuzující kult osobnosti a odhalující některé ze zločinů „Velkého hospodáře“ J. V. Stalina. To se podepisuje na následném dočasném uvolnění nejtvrďšího kurzu ve Východním bloku, které přispělo k oteplení na frontě studené války.

Proč jsem si vybral jako pramen zrovna Dikobraz a ne třeba tehdejší „seriózní“ tisk v čele s Rudým právem? Myslím si totiž, že toto satiricky zaměřené periodikum může přinést zase jiný, v mnohém možná i zajímavější úhel pohledu. Za jeho na první pohled nevinným rádobý humorem, jak ukáží na konkrétních příkladech, se často skrývají přesně cílené výpady proti tehdejším nepřátelům Sovětského svazu, a tedy i Československa. Po Vítězném únoru už je tento trend zpečetěn oficiálním převzetím moci komunisty, nicméně platí to de facto už od vzniku časopisu, vzhledem k tomu, že vycházel v komunisty ovládaném nakladatelství Práce.¹ Využití Dikobrazu k politické agitaci a propagandě mělo příhodné předpoklady. Zaprvé týdeník měl poměrně širokou čtenářskou základnu (náklad

¹ SVOBODA, Richard. *Dikobraz 1945-1990*. In: Slovník české literatury po roce 1945. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2006-2011. Dostupné z: www.slovníkceskéliteratury.cz/showContent.jsp?docId=89

okolo 220 tisíc)², za druhé cílil na jiný typ čtenářů než na ty, kteří kupovali Rudé právo. Navíc nezapomínejme, že zvláště v prvních letech po válce fungoval tisk obecně jako nesmírně mocné médium, televize ho odsunula trochu do pozadí až o generaci později.

Z vládnoucí nomenklatury měl hned od začátku velký vliv na obsah Dikobrazu ministr informací a osvěty, později kultury, Václav Kopecký. Velký ctitel Jaroslava Haška, jehož odkaz se díky tomu v časopise hojně objevoval, ale především jeden z nejagresivnějších představitelů Komunistické strany ČSR. Jediný povolený směr znamenal vlevo, zprvu doprovázen důrazem na ostrý protiněmecký tón. Obhajoba odsunu sudetských Němců ve stylu co Němec žijící v Československu, to kolaborant, patřila k nejoblíbenějším tématům.

Tak, jak se měnila zahraniční politika USA z politiky izolacionismu na politiku aktivního zadržování komunismu, vycházející z legendárního *dlouhého telegramu* vedoucího diplomatické mise Spojených států v Moskvě George Frosta Kennana z 22. února 1946, zvyšoval se doslova geometrickou řadou počet útoků Dikobrazu na USA, potažmo jejich stoupence a chráněnce. Další nárůst těchto výpadů přišel po únoru 1948, což se projevuje například ve zvýšení frekvence satirických šlehů a rýmovaček na Marshallův plán. Po Dikobrazí čistce, po které nastupuje do vedení časopisu nový šéfredaktor Pavel Kohout, je vazba mezi oficiální politickou linií tehdejší ČSR a časopisem zdánlivě dokonalá.

Ve své práci se zaměřím, pěkně rok po roce, na to, které konkrétní události „ledové“ fáze studené války Dikobraz nejčastěji komentoval, jak moc jejich smysl překroutil, jaké osobnosti nejvíce dehonestoval. Ukáži ale třeba i to, v jakých momentech tak úplně nelhal. Zdůrazňuji, že se budu věnovat výhradně Západu. Zcela tedy vynechám například hojně se vyskytující téma roztržky Sovětského svazu s Jugoslávií maršála Tita či reflexi dalších zemí sovětské sféry vlivu. Věnovat se chci ale i pohybům v redakci, které pro pochopení celého kontextu a změn obsahu týdeníku hrají důležitou roli.

² SVOBODA, Richard. *Dikobraz 1945-1990*. In: Slovník české literatury po roce 1945. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2006-2011. Dostupné z: www.slovníkceskeliteratury.cz

2. Zhodnocení dosavadní literatury

Jedinou knihou, která se věnuje týdeníku Dikobraz, je publikace historika Jiřího Pernese Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945-1990. Obecně bych nejprve ocenil, že Pernese, jako prvního vůbec, napadlo, použít Dikobraz jako historický pramen a podívat se jeho optikou na dějiny Československa po druhé světové válce. Na stránkách své knihy se zaměřuje na obecný politický vývoj, avšak s důrazem na domácí politickou situaci, jak byl čtenářům servírován Dikobrazem. Vzhledem k nevelkému rozsahu knihy je to výlet tak trochu letem světem, občas bez ladu a skladu. Kladně lze hodnotit, že text zhusta doplnil ukázky dikobrazích karikatur, a tím se kniha stává zajímavější a plastičtější.

Nemohu si pomoci, ale Pernesova kniha na mě působí tak trochu odbytě, nedotaženě. Zvláštní je například chybějící popis výsledku kauzy s čistkami v Dikobrazu před nástupem Pavla Kohouta do redakce. Myslím, že autor zdaleka nevytěžil z nosného tématu jeho veškerý potenciál. Nicméně pro základní seznámení s časopisem Dikobraz a ukázání jeho použití coby nástroje propagandy socialistického režimu v Československu může posloužit vcelku obstojně.

3. Stručná historie časopisu Dikobraz

Český satirický a humoristický týdeník Dikobraz začal vycházet brzy po skončení II. světové války, v červenci 1945. Do vínku mu populární komik a příležitostný spisovatel Jindřich Plachta vepsal: „Toč se, vrč můj Dikobraze, toč se a jež se na všechny světové i politické strany. Nebylo vhodnější chvíle na vybafnutí na lidi, jako je dnes. Jen se rozhlédni, jak má tento svět po válce hlavu rozčuchanou. Jen se podívej, jak jedni hlavičku všemi mastmi mazanou honem přejedou demokratickým hřebínkem, aby pěšinka jakž-takž držela ...“³

Časopis vznikl pod taktovkou redakční rady ve složení Zdena Ančík, Václav Lacina, Ondřej Sekora a Jaroslav Vojtěch, k nimž se později přidružil vlivný ředitel Divadla satiry Zbyněk Vavřín. O tom, kdo vymyslel název Dikobraz, se vedou spory – jedni tvrdí, že to byl autor Ferdy Mravence Ondřej Sekora, jiní, že to byl sám velký básník, pozdější držitel Nobelovy ceny Jaroslav Seifert, tehdy ještě nasáklý ideály komunismu.⁴ Profesionálním vzorem byl pak autorům legendární britský *Punch*, pověstný svým břitkým humorem.⁵ V průběhu své existence Dikobraz dlouho fungoval jako de facto monopolní periodikum v oblasti humoru a satiry v českých luzích a hájích. V rámci celé republiky tu pak byl ještě slovenský Roháč.

Když se podíváme, jak to vypadalo s tiskovinami po 2. světové válce v Československu, situace vypadala následovně. Už v Košicích došlo k rozhodnutí, že nesmějí být vydávány noviny a časopisy, které sloužily okupantům. To se mělo týkat prakticky všech tiskovin, které vycházely za Protektorátu. Stávající periodika tak buďto zanikla, nebo změnila přinejmenším název. Napříště směly vycházet jen ty tiskoviny, které byly vydávány oficiálními celonárodními organizacemi, ať už se jednalo o politické strany, odbory či kulturní sdružení.⁶

³ Dikobraz, roč.I, č. 1, s. 3

⁴ SVOBODA, Richard. *Dikobraz 1945-1990*. In: Slovník české literatury po roce 1945. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2006-2011. Dostupné z: www.slovníkceskéliteratury.cz

⁵ *Punch. Cold War Cartoons*. Dostupné z: <http://punch.photoshelter.com/gallery/cold-war-cartoons>

⁶ PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945-1990*. Brno: Barrister and Principal, 2003. ISBN 80-85947-89-7, s. 9

Námi sledovaný Dikobraz spadl pod nakladatelství Práce, které patřilo Ústřední radě odborů. Tu ovládali komunisté a jejím předsedou nebyl nikdo jiný než jeden z Gottwaldových „karlínských kluků“ a jeho nástupce ve funkci prezidenta Československa, Antonín Zápotocký.⁷ Tato informace je zásadní pro pochopení, proč už před únorovým komunistickým pučem v roce 1948 šel Dikobraz bolševikům svým obsahem na ruku.

Od roku 1946 až do roku 1950 pracoval jako šéfredaktor Zdena Ančík, humorista se zkušeností z prvorepublikového Trnu, který se vrátil z válečného exilu v Anglii. V říjnu 1950 ani Dikobraz neminuly komunistické čistky, které se odehrávaly ve všech sférách společnosti a posléze postihly i stranické špičky. Odeslo to i celé dosavadní vedení redakce v čele s Ančíkem, hlavní obětí pak byl mladý člen redakčního týmu Václav Zeman, který doplatil na nejhorší kádrový posudek.

Po odhalení třídního nepřítele uvnitř Dikobrazu byla dosazena nová redakční rada, která měla být zcela loajální vládnoucímu komunistickému režimu a jejímž úkolem bylo nastolit v Dikobrazu pořádek. Místo šéfredaktora zaujal tehdy ještě zapálený komunist Pavel Kohout. Kohoutovou profesní kvalifikací v jeho dvaadvaceti letech byly tři roky práce v mládežnické redakci Českého rozhlasu.⁸ Působení Pavla Kohouta v Dikobrazu se chci v příslušné kapitole věnovat podrobněji. Těžit budu i z našeho rozhovoru, uskutečněného v rámci shromažďování podkladů pro tuto práci. Mimochodem, budoucí přední postava našeho disidentu musela projít trpkou zkušeností, když po událostech spojených s Chartou 77 patřil spolu s Václavem Havlem k hlavním terčům nechutných karikatur a veršovanék Dikobrazu - on, který dříve sám začátkem 50. let podobně tepal odpůrce režimu na stránkách jednoho a téhož periodika.

Po Kohoutovi nastoupil do pozice šéfredaktora karikaturista Evžen Seyček (1953-1954). S ním dorazila ještě větší míra tvrdosti a agresivity. Seyček proslul zvláště nechutnými útoky na poúnorovou emigraci. Zahořklost, patrná z jeho karikatur, zvláště těch, na nichž zobrazoval poválečné Německo, mohla být důsledkem dvou a půl roků strávených za války v koncentračním táboře Sachsenhausen (mimochodem podobnou zkušeností prošel i

⁷ PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945-1990*. Brno: Barrister and Principal, 2003. ISBN 80-85947-89-7, s.9-10

⁸ KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? 1. díl*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-717-3, s. 89

„kultovní“ kreslíř Dikobrazu Leo/Lev Haas). V „ledové“ fázi studené války v židli šéfredaktora seděl ještě Václav Jelínek (1954-1957).

Teď už jen stručně k dalšímu vývoji. K politicky poněkud uvolněnějšímu vtípkování došlo v Dikobrazu teprve po roce 1956 v souvislosti s Chruščovovou kritikou stalinismu, i když ideové zaměření proti Západu samozřejmě přetrvávalo i nadále. Není divu - jeho vydavatelem od srpna 1957 se stalo přímo ÚV KSČ Rudé právo.⁹ Světlou kapitolou časopisu byl až jeho vývoj pod vedením šéfredaktora Eduarda Littmana koncem reformních 60. let s vrcholem v Pražském jaru. Nicméně s normalizací se vše vrátilo do starých kolejí, s přídavkem antichartistických rádobu humorných výlevů. Po sametové revoluci se Dikobraz ještě pár let nepříliš úspěšně potácel na okraji čtenářského zájmu. Poslední číslo vyšlo v roce 1995.¹⁰ V té době se jeho redakci mohlo jen nostalgicky snít o někdejších statisíkových nákladech.

⁹ SVOBODA, Richard. *Dikobraz 1945-1990*. In: Slovník české literatury po roce 1945. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2006-2011. Dostupné z: www.slovníkceskéliteratury.cz

¹⁰ Tamtéž

4. Rok 1947

Nastiňme si nejprve, jakým způsobem se vyvíjela politická situace v zemi největšího nepřítele Sovětského svazu - a tedy i jeho satelitů, Československo nevyjímaje - ve Spojených státech amerických. Zlomovým momentem v celkové koncepci zahraniční politiky USA se stal *dlouhý telegram* George Frosta Kennana. Kennan, díky působení na americké ambasádě v Moskvě prvotřídní znalec ruské a sovětské historie, mentality a celkové situace v Sovětském svazu, v něm podal brilantní analýzu směřování sovětské politiky po 2. světové válce. Tuto depeši o 8 000 slovech poslal 22. února 1946 ministerstvu zahraničí USA. To už působil přímo na postu velvyslance namísto dosavadního tituláře A. Harrimana. Kennanova analýza zdůrazňovala, že trvalým cílem světového komunistického hnutí nepřestává být konečná porážka kapitalistického systému. Sovětskou zahraniční politiku označil jako směs komunistické ideologie a tradičního carského imperialismu. Tato kombinace odrážela instinktivní strach Sovětů z vnějšího světa a zároveň obhajovala diktaturu plnou násilí a krutosti. Marxistická ideologie omlouvala všechna zvěrstva, každá oběť sloužila konečnému cíli.

Spojené státy by proto, podle Kennana neměly spoléhat na možnost mírového soužití, ve které věřil Roosevelt, neboť Rusko plánuje zničit harmonii celosvětového společenství. Kromě upozornění na vliv silného proudu tradičního ruského nacionalismu Kennan v telegramu důrazně varoval před působením bolševické ideologie ve státech nacházejících se v hospodářském a politickém rozkladu. Jako recept navrhoval čelit sovětské expanzi důrazným protitlakem. Ten však nesmí být zbrklý a neuvážený, ale naopak trpělivý, dlouhodobý, avšak zároveň dostatečně tvrdý a rozhodný tak, aby co nejvíce zadržoval ruské expanzivní tendence. Konečným výsledkem má být rozdrobení, optimálně pak úplné zhroucení sovětské moci.¹¹

Poznatky velvyslance a posléze šéfa plánovacího oddělení Ministerstva zahraničí změnilly koncepci zahraniční politiky USA z dosavadního izolacionismu dle Monreauovy doktríny v politiku aktivního zadržování komunismu. Z té pak vycházely jak Trumanova doktrína,

¹¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s.28-29

tak Marshallův plán. Trumanova doktrína měla poskytovat pomoc všem svobodným vládám ohroženým komunistickou agresí. Vzhledem k tomu, že v době jejího vyhlášení 12. března 1947 se většina zemí východní Evropy již jednoznačně nacházela v sovětské sféře vlivu, reálně se tato doktrína mohla uplatňovat v zemích, kde ještě rozhodnuto nebylo. To se týkalo Řecka a Turecka. Obě země hospodářsky a vojensky podporovala Velká Británie. Jenže v únoru roku 1947 to již přestalo být pro Brity únosné, sami totiž nesli tíživý balvan hospodářské krize a přitom měli kromě domácích problémů řešit i problémy ve svých državách. Harry Truman a jeho nejbližší spolupracovníci se rozhodli jednat a nenechat Řeky a Turky padnout do sovětských rukou. Prezident po plamenné řeči připravené státním podtajemníkem Deanem Achesonem požádal na 80. zasedání kongresu USA o souhlas k poskytnutí finanční pomoci Řecku (250 mil. dolarů) a Turecku (150 mil. dolarů). Kongres souhlasil a většinu z těchto peněz obě dotčené země následně využily na vojenské účely, a ubránily se tak tlaku tamních levicových sil podporovaných Sověty.¹²

Dikobraz samozřejmě na tyto události hojně reagoval. V březnovém čísle například najdeme karikaturu Josefa Nováka, na které Truman předává pytel naditý dolary řeckému vojákovvi, představiteli monarchistických sil, jenž stojí nad mrtvolami řeckých partyzánů.¹³

Řecko se dostalo dokonce na titulní stranu jednoho z dubnových čísel. Autor Otakar Mrkvička zde použije aluzi na bitvu u Thermopyl. Na horním obrázku leží mrtví spartští vojáci a pod nimi je text od básníka Simonida: „Poutníku, dones do Sparty zvěst, žes viděl nás tady-poslušně ležící tak, jakož sám zákon to chtěl.“ Na dolním obrázku poskládané mrtvolvy řeckých partyzánů s textem: „Komise, dones OSN zvěst, žes zřela nás tady - poslušně ležící tak, jakož sám dolar to chtěl.“¹⁴

Je pravda, že kritika podpory řeckých monarchistů v čele s králem Jiřím II. a předsedou vlády Tsaldarisem měla určitou oprávněnost, protože i tenhle režim měl k standardní demokracii dost daleko. Na druhou stranu v tomto případě šlo Američanům o to, podobně jako ve Španělsku generála Franka, zamezit bolševizaci dalších států, a to právě i za cenu spojení s ne zrovna demokratickou vládou, hlavně že šlo o vládu antikomunistickou. Účel

¹² NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 37-38

¹³ Dikobraz, roč. III, č. 13, s. 4

¹⁴ Dikobraz, roč. III, č. 16, s. 1

světíl prostředky. Bohužel to často odnesli i nevinní lidé z řad civilistů, jako tomu ostatně ve všech podobných občanských válkách bývá, Řecko nebylo tudíž výjimkou.

Americkou pomoc Turecku servíruje svým čtenářům Dikobraz takto : Na loď jsou nakládány bedny s nápisem DDT, kolem procházející muž se ptá Turka: „To tady máte tolik hmyzu?“. Turek mu odpovídá: „Ale kdepak, to znamená: dodávka děl Turecku.“¹⁵
Dílko autora Karla Vace.

V úplné míře rozvinul koncept politiky zadržování komunismu Marshallův plán. Plán, nesoucí v názvu jméno státního tajemníka a hrdiny 2. světové války generála George Marshalla, měl zmírnit evropské hospodářské těžkosti způsobené válkou. Jednalo se o americkou hospodářskou pomoc Evropě v hodnotě 13 miliard dolarů. Spíše než přímé finanční půjčky měly země dostat darem dodávky především zemědělských a potravinových přebytků, surovin, polotovarů a průmyslového zboží. Hlavním účelem celého projektu bylo nedovolit, aby špatné hospodářské situace zneužilo jakékoli totalitní hnutí, netřeba připomínat, že hlavně to komunistické.

Klíčovou roli hrálo to, nabídnout tuto hospodářskou pomoc i Sovětskému svazu. Ten znejistěl. Původně si totiž myslel, že jde o obdobu někdejšího Rooseveltova zákona o půjčce a pronájmu či UNRRY. Až ze zpráv sovětské rozvědky se Moskva dozvěděla o skutečném účelu Marshallova plánu - že navazuje na Trumanovu doktrínu, je projektem hospodářské rekonstrukce Evropy včetně Německa a má nechat na Sovětskému svazu odpovědnost za negaci nabídnuté pomoci. Sověti i všechny jejich satelity plán ostentativně odmítli. Československá vláda původně hospodářskou pomoc USA přijmout chtěla. Nicméně poté, co si Stalin pozval Gottwalda a některé další členy vlády na kobereček přímo do Moskvy, názor rychle změnila. Americkou pomoc nakonec přijalo 16 států, včetně německé Trizonie.¹⁶

Samozřejmě i Dikobraz se musel přidat k očerňování Marshallova plánu. Československá veřejnost neměla pochybovat o správnosti jeho odmítnutí. Byť útoky na něj se stupňovaly až po únorovém komunistickém převratu v roce následujícím, přišly i reakce celkem

¹⁵ Dikobraz, roč. III, č. 40, s. 4

¹⁶ NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 38-41

bezprostřední. V čísle 46 najdeme bonmot: „Ironie je, když 16 států čeká od USA Marshallovým plánem pomoc, a pak na to doplátí.“¹⁷

Karikatura výborného kreslíře, ale zároveň autora nejvulgárnějších protizápadních výpadů, Lva Haase představuje loď ztracenou v mlze. Námořník praví kapitánovi u kormidla „Tak se mi zdá, kapitáne, jako bychom byli v Marshallově plánu!“¹⁸ Ano, evropským zemím se slíbená pomoc ztrácí v mlze, milý československý čtenáři!

Pravda se má ale tak, že Marshallův plán se stal neskutečně efektivní záležitostí, která stabilizovala západní Evropu, nastartovala její hospodářskou integraci a v neposlední řadě zabránila další sovětské expanzi. Nikdo ale už nemohl pochybovat o tom, že svět se definitivně rozdělil na dvě zájmové sféry - komunistický „tábor míru“ ve východní Evropě a kapitalistický „imperialistický“ Západ pod patronátem USA.

Kritiky Dikobrazu nezůstala ušetřena ani poválečná hospodářská pomoc UNRRA, kterou jsme přitom s radostí přijali. Lidé na obrázku se slzami v očích mávají kapesníčky lodi s nápisem UNRRA, pláče i státní pokladna.¹⁹ Ironické vyznění této scény dovršuje zobrazení od UNRRY přijaté pomoci: plechovky s nevábným obsahem, potřeby na kreslení, grapefruit atd. – tahle americká pomoc se přece skládala jen ze samých přebytečných a v podstatě nepotřebných věcí!

Další útoky na úhlavního nepřítele už byly všeobecnějšího rázu. V Dikobrazu se například neustále omílalo, že zatímco se v Sovětském svazu buduje, tak v Americe se stávkuje. Autor pod zkratkou „mus“ přispěl tímto textem : „Z Ameriky: Podle zpráv ze spolehlivých pramenů stávka horníků musí skončit neúspěšně. Mluvčí interesovaných kruhů totiž prohlásil, že horníci vydrží nepracovat nejvýše několik týdnů, kdežto majitelé a akcionáři dolů jsou zvyklí nic nedělat permanentně.“²⁰ Nebo příspěvek k obdobnému tématu pod značkou „talib“ : „Svět v bilanci roku 1946: SSSR - 365 dní práce na výstavbě státu, USA - 180 dní všeobecné stávky, 185 dní jednání stávkujících a zaměstnavatelů.“²¹ A do třetice téma stávek v USA zachycené formou anekdoty : Nevěsta smutně kráčí k oltáři: „Ale Jack,

¹⁷ Dikobraz, roč. III, č. 46, s. 5

¹⁸ Dikobraz, roč. III, č. 48, s. 6

¹⁹ Dikobraz, roč. III, č. 2, s. 8

²⁰ Dikobraz, roč. III, č. 1, s. 2

²¹ Tamtéž, s. 3

já neumím vařit.“ Ženich: „Nic si z toho nedělej - jsou stávky - tak kdo ví, budeme-li mít co a z čeho.“²²

Troufám si tvrdit, že by takový dělník z General Motors sotva chtěl měnit s dělníkem z východní Evropy. Tyto hloupé rádoby vtipy nicméně sloužily k tomu, aby si československý příslušník dělnické třídy uvědomil, jak se má, na rozdíl od těch nebohých, kapitalisty vykořisťovaných dělníků ve Spojených státech, vlastně skvěle.

Na poměrně vtipné karikatuře si Dikobraz všímá paralely pronásledování Indiánů v USA v 19. století s pronásledováním komunistů v r. 1947 s textem: „Lov se vydařil, opět dva rudí.“²³ Hon na komunisty v USA opravdu probíhal, ale spíše až po ztrátě jaderného monopolu a kampani senátora Josepha McCarthyho.

Jeden z nejvýkonnějších tehdejších dodavatelů karikatur, Josef Novák, ve svém dílku představil čtenářům pravou tvář prezidenta Harryho Trumana. Ten sedí ve své kanceláři s výrazem hodným imperátora a utlačovatele, ničitele míru a já nevím čeho ještě. Nad sebou má zavěšen vlastní portrét s mírumilovným pohledem, olivovou ratolestí a holubicí jako symboly míru v rukou. Bohužel takový je Truman jen na obraze. Toť Novákovo odhalení, komentované textem „Škoda, že to není obráceně.“²⁴

Značně cynicky vyznívá karikatura, která se dokonce prosadila na titulní stranu čísla 32 : Americký vědec běží do porodnice, nikoli ale, aby viděl svého čerstvě narozeného potomka, nýbrž aby oznámil manželce-mamince toto radostné sdělení: „Mary, miláčku, jsem nejšťastnější člověk na světě! Podařilo se mi sestrojít nejtěžší pumu.“²⁵ Karikatura vznikla v době, kdy měli Američané ještě jaderný monopol a opět má ukázat, že jim nejde o nic jiného než navést svět do další války a s pomocí nových a nových zbraní, včetně těch jaderných, zničit komunismus. Američané tehdy opravdu intenzivně pracovali na vývoji nukleárních zbraní a zvláště někteří z radikálních představitelů armády by asi příliš neváhali s tím, je proti Sovětskému svazu použít.

²² Dikobraz, roč. III, č. 8, s. 6

²³ Dikobraz, roč. III, č. 25, s. 7

²⁴ Dikobraz, roč. III, č. 17, s. 1

²⁵ Dikobraz, roč. III, č. 32, s. 1

Na paškál si Dikobraz vzal i Mekku filmového průmyslu Hollywood anonymním vtípkem : „V Hollywoodu byl natočen velkolepý film. Jelikož ho nikdo nechce ani vidět, rozhodli se, že jej pošlou do ČSR.“²⁶ Opět, podobně jako u UNRRY, Američané nám sem posílají jen to, o co u nich nikdo nestojí. Přidanou hodnotou je pak kritika tamní kinematografie.

Další ironický šleh směrem k Hollywoodu, zase z trochu jiného soudku. : „Známý filmový komik Groucho Marx potkal v Hollywoodu přítele, který stál v lijáku před přepychovým nočním podnikem. Groucho se diví: „Tak co budeš dělat? Chceš zůstat venku a zmoknout, nebo jít dovnitř a namočit se?“²⁷

Groucho Marx s ostatními slavnými bratry Marxovými patřili k velkým kritikům nacismu, což se projevovalo i v jejich populárních komediích. Takovým lidem ovšem musela zákonitě vadit i jiná totalitní ideologie - komunismus, neméně pošlapávající základní práva člověka. Nutno dodat, že bratři Marxové byli Židé a ti se v komunistických režimech dostali brzy na černou listinu poté, co se nově vzniklý židovský stát Izrael formoval jasně prozápadně. I tohle mohlo hrát roli. V Hollywoodu se navíc fakticky formovala silná protikomunistická klika. Z velkých odpůrců učení marxismu-leninismu z herecké branže zmiňme alespoň Johna Waynea či pozdějšího prezidenta Ronalda Reagana.

Nejvíce karikatur, básniček, rýmovaček, epigramů a anekdot se v roce 1947 soustředilo na západní Německo pod okupační správou nepřátelských velmocí. Situace okolo Německa vystupňovala nepřátelství mezi Sovětským svazem a jeho bývalými spojenci proti Hitlerově Říši. Stalin chtěl začlenit Německo jako celek do sovětské sféry vlivu. USA naopak usilovaly obnovit na demokratických základech německou občanskou společnost a společně s ní budovat nový stát, který by se do budoucna stal jejich významným spojencem proti expanzivním snahám Sovětů. Už 6. září 1946 americký ministr zahraničí James Byrnes v projevu ve Stuttgartu představil ideu hospodářské a politické obnovy Německa. První klíčový čin k realizaci vytčených cílů představoval vznik Bizonie 1. ledna 1947, tedy přijetí nabídky Velké Británie na sloučení americké a britské okupační zóny. Britové totiž již nebyli schopni zajistit zásobování potravin pro svou zónu. Tisíce lidí umíralo hladem,

²⁶ Dikobraz, roč. III, č. 16, s. 3

²⁷ Dikobraz, roč. III, č. 18, s. 7

stupňovaly se demonstrace. Američané dokázali tuto neutěšenou situaci výrazně stabilizovat a uklidnit rostoucí sociální bouře.²⁸

Co se týče politické situace v poválečném Německu, vypadala následovně. V sovětské okupační zóně držela otěže komunistická strana Waltera Ulbrichta, byť navenek se jednalo o systém pluralitní demokracie a společného postupu všech protinacistických stran. Ostatně podobně jednali komunisté i v dalších zemích sovětské sféry vlivu, než nadešel vhodný okamžik k otevřené uzurpaci veškeré politické moci. V sovětské okupační zóně Německa tak nejprve vznikl tzv. Blok demokratických stran, ovšem pod protektorátem Komunistické strany Německa. Toto seskupení se nicméně nerozšířilo do západních okupačních zón, jak jeho iniciátoři doufali.

Na území Německa se po válce vytvořila dvě centra sociálně demokratické strany (SPD). Jedním z nich se stal Berlín. Do čela se zde dostala socialistická levice kolem Otto Grotewohla. Druhé centrum, tzv. Hannoverské byro, mělo v čele charismatického dr. Kurta Schumachera s vazbou na londýnské předsednictvo strany, které se vrátilo z britského exilu. Berlínská větev usilovala o ustavení prozatímního vedení SPD s působností pro celé Německo a s cílem sloučení s komunisty. To však Schumacherovo křídlo rezolutně odmítlo. Díky striktnímu postoji Schumacherova vedení si SPD v západních okupačních zónách uchovala samostatnost, zatímco Grotewohlova levice se sloučila v sovětské okupační zóně s komunisty, čímž vznikla Jednotná socialistická strana Německa.²⁹

Tento vývoj vyprovokoval v celém východoevropském tisku vlnu nenávisti k západoněmecké SPD a především vůči osobě Kurta Schumachera. Dikobraz se také činil. Hned v prvním lednovém čísle vpichuje doktor Schumacher do britské zadnice injekci s nacistickým sérem, které vytahuje z lékařské brašny s nápisem „tzv. Soc. Dem. Partei Deutschland.“ Přihlízejí muži s cylindry tvořícími nápis „Labour party“, tedy název tehdy vládnoucí strany ve Velké Británii.³⁰ Autorem rozkošného dílka je zvláště mezi dětmi populární Miloš Nesvadba. Anebo tato přihlouplá anonymní jazyková hříčka se jménem tohoto politika: „Dívejme se dobře kolem sebe, namáhejme trochu svoje zraky, není všude

²⁸ NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 30

²⁹ Tamtéž, s. 70-71

³⁰ Dikobraz, roč. III, č. 1, s. 12

dosud jasné nebe, nad Německem leží hnědé mraky. Demokracie té nacistické sloty, je jak Hitlerova dcera a protože dělá stále boty, tak má v čele - Schumachera.“³¹

Nebo špílec na toto téma: „Schumacher prý nahrazuje Němcům Hitlera. Jen aby jim to nakonec taky zase „neprošustroval“.³² A z mnoha dalších invektiv ještě třeba tahle: „Z Německa. K tendenčním zprávám v poslední době záměrně rozšiřovaným, podle nichž ve vedení protifašistických demokratických stran je polovina bývalých nacistických předáků, prohlašují, že ve vedení protifašistických demokratických stran polovina předáků nejsou bývalí vedoucí v nacistické straně. Schumacher a spol“.³³ Pod tímto textem podepsán sám šéfredaktor Zdena Ančík.

Kým byl Kurt Schumacher, snad nejskloňovanější jméno ze všech západních politiků na stránkách Dikobrazu v roce 1947, ve skutečnosti? V letech 1933-1944 vězněn nacisty v koncentračním táboře, mimo jiné proto, že hlasoval jako poslanec v Říšském sněmu proti Hitlerovu zmocňovacímu zákonu. Z koncentráku se vrátil s ochrnutím ruky a celkově podlomeným zdravím. Po válce fungoval jako maximálně věrohodný partner pro západní státníky a obrovské autoritě se těšil i doma v Německu.³⁴ Obviňovat takového člověka, že je nacistou, novým Hitlerem apod., je nejen neskutečně prosté, ale i neuvěřitelně hloupé. Ale kolik čtenářů Dikobrazu toto vše vědělo a mělo šanci si vytvořit vlastní názor?

Další západoněmeckou osobností, která se v Dikobrazu objevovala, byl kolínský arcibiskup Joseph Frings. Do čela arcidiecéze Kolín nad Rýnem byl ustanoven v roce 1942 a ve významné církevní funkci působil až do roku 1969. Podobně jako Schumacher se dokázal postavit nacistickému zlu, když odsoudil pronásledování Židů. K jeho postihu nedošlo jen díky jeho obrovské popularitě mezi věřícími. Arcibiskup Frings, významná postava poválečné katolické církve a jedna z ústředních postav přelomového 2. vatikánského koncilu, po válce ostře protestoval proti komunismu, založil organizaci na pomoc uprchlíkům a snažil se všeobecně pomáhat německým občanům nejvíce postiženým válkou.³⁵ I takovýto člověk si přitom na stránkách československého humoristického

³¹ Dikobraz, roč. III, č. 4, s. 6

³² Dikobraz, roč. III, č. 8, s. 6

³³ Dikobraz, roč. III, č. 12, s. 2

³⁴ WILLIAMS, Charles. *Adenauer: Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-931-2, s. 250

³⁵ FROITZHEIM, Dieter (ed.). *Kardinal Frings- Leben und Werk*. Wienand, Köln 1979. ISBN 3-87909-281-8

týdeníku vysloužil absurdního obviňování ze sympatií k nacismu, ze lži a dalších prohřešků.

V roce 1947 najdeme na stránkách Dikobrazu i karikaturu varující československé občany před dodnes v tuzemsku populární hrozbou sudetoněmeckého revanšismu. Bývalý významný sudetoněmecký sociální demokrat Wenzel Jaksch pumpuje vzduch do stále bytníciho odsunutého sudeťáka. Vzduch je čerpán z kontejneru značky Schumacher stráženému příslušníkem US vojenské vlády. Pod obrázkem Lva Haase je pak provokativní text: A zase „Heim ins Reich?“³⁶ Stále objemnější nařvaný sudeťák si ukazuje přes zeď s nápisem ČSR. Nebohý Wenzel Jaksch, který se později dostal do čela spolku odsunutých sudetských Němců, se objevil v roli odporného revanšisty na stránkách Dikobrazu v tomto roce ještě několikrát.

Terčem ostré kritiky v našem milém Dikobrazu se také stával denacifikační proces v Německu, na kterém se shodla velká čtyřka v rámci Postupimské konference. Josef Novák předvedl svou představu o průběhu práce denacifikační komise na titulní straně dubnového čísla: Esesmanům se odstraní jejich tetování a jsou poté znovu připraveni „sloužit vlasti“.³⁷

Kreslíř Otakar Mrkvička vedle sebe postavil dva pohledy na Německo. První obrázek s datem 1945 ukazuje ruiny, vyhublého Hitlera, na zdi nápis „Fašismu smrt“, zakaboněné nebe. Na vedlejší stříh do roku 1947: ruiny zůstávají, ale Hitler už je zase vypasený, na zdi stojí „Nepřátelům fašismu smrt“ a na to všechno svítí sluníčko.³⁸ Setkáme se i s výlevy typu: „Přesto že je v Německu hlad, jsou tam zažraní nacisté“³⁹ nebo: „Odnacizování Bavorska pokračuje velmi rychle - zbývá pouze obsadit ještě jedno ministerské křeslo a několik vysokých veřejných úřadů.“⁴⁰

Proces denacifikace ale opravdu nebyl zcela důsledný, a s tím jak se v Bizonii probouzely k životu jednotlivé instituce, tak logicky slábl denacifikační tlak. Ano, viníci a hlavní protagonisté nacistické hrůzovlády a jejich hlavní přísluhovači by neměli ujít trestu. Na

³⁶ Dikobraz, roč. III, č. 35, s. 8

³⁷ Dikobraz, roč. III, č. 15, s. 1 (viz Obrazová příloha)

³⁸ Dikobraz, roč. III, č. 23, s. 2

³⁹ Dikobraz, roč. III, č. 8, s. 6

⁴⁰ Dikobraz, roč. III, č. 5, s. 5

druhou stranu, pokud by každý, kdo byl v NSDAP, měl být z veřejné administrativy vyhozen, téměř žádní státní úředníci a zkušení profesionálové by v ní tehdy nezůstali. Navíc si myslím, že nejhorší váleční zločinci trestu neunikli. Napadá mě paralela se situací v Československu po sametové revoluci. I zde muselo dojít ke kompromisu, protože na určité posty jednoduše mezi nekomunisty chyběli dostatečně kvalifikovaní jedinci. Koneckonců stranickou legitimaci u nás vlastnilo za celou komunistickou éru 7 milionů obyvatel.

Z dalších témat se na ostnech Dikobrazu ocitlo Frankovo Španělsko, konkrétně jeho podpora ze strany západního světa. Přístup USA ke Španělsku se opravdu změnil právě v roce 1947, když Kennanovo plánovací oddělení Státního departmentu předložilo zprávu o normalizaci vztahů s podporou transformačních změn ve Frankově režimu.⁴¹ Ani po této transformaci nelze nazývat Frankův režim učebnicí demokracie. Nicméně ve srovnání s masivními čistkami, vykonstruovanými procesy a dalšími zřůdnostmi v Sovětském svazu a jeho satelitech určitě nad ně nevyčníval.

Objevuje se i kritika nově založené Organizace spojených národů. Poměrně dost prostoru je věnováno Indonéské republice a jejímu ozbrojenému konfliktu s Nizozemci, kteří neuznali její nezávislost. Nizozemcům, usilujícím o obnovení Holandské východní Indie se zhusta věnuje prostor v srpnových číslech Dikobrazu. Kromě Novákovy karikatury⁴² je zde třeba tato básnička: „Za účelem obnovení klidu provádějí policejní akci, tak zní všechny zprávy... Ale v praxi, je to čistě hospodářský děj. Laciná krev holandského lidu dává se za drahý petrolej.“⁴³ Nutno dodat, že se po vleklých bojích Indonésané dočkali, v roce 1950 vznikla suverénní Indonéská republika. Jestli si Indonésané polepšili, nebo ne, bych nechal bez komentáře.⁴⁴

⁴¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 63

⁴² Dikobraz, roč. III, č. 33, s. 8

⁴³ Dikobraz, roč. III, č. 32, s. 3

⁴⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 83

5. Rok 1948

V únoru tohoto roku došlo v Československu ke komunistickému puči, jakékoli zbytky demokracie se definitivně vytratily. Tisk musel uzpůsobit svůj obsah přání vládnoucí strany, jiné než prorežimní plátky ostatně ani oficiálně vycházet nesměly. Pro Dikobraz se ale de facto nic nezměnilo vzhledem k tomu, že nakladatelství Práce, ve kterém vycházel, ovládali komunisté prakticky už od konce války. Dokonce zůstala pohromadě i celá redakční rada v čele s šéfredaktorem Zdenou Ančíkem. V některých věcech se ale přece jen nová politická realita promítla i zde. Například v prudkém nárůstu útoků na Marshallův plán.

V prvním lednovém čísle ročníku 4 Dikobrazu se hodila „tříkrálová“ karikatura. Jaroslav Pop na ní zobrazil malé koledníky v kostýmech tří králů, kterým právě otevřela paní s vizáží nerudné domovnice. Vystrašení koledníčci žadoní: „Dejte nám, stará paní, aspoň korunu, to víte, jsme jako monarchové taky v Marshallově plánu!“⁴⁵ Autor zřejmě naráží na Řecko a další státy, které potupně žebrají u Američanů doslova o kašdický cent.

Zajímavá karikatura Josefa Nováka dostala místo na titulní straně posledního březnového čísla. Generál Franco si zde připíjí sklenicí z lidské lebky vínem z Marshallova plánu s Georgem Marshalllem a dalšími západními politickými špičkami, Ernestem Bevinem a Charlesem de Gaullem, na zdar vzájemné spolupráce. K vínu se jako pokrm servíruje holubice z tábora míru.⁴⁶ Dikobraz zde velmi pohotově reaguje na aktuální politickou situaci. V rámci normalizace vztahů mezi Spojenými státy a Madridem dosáhl v březnu 1948 senátor za stát Wisconsin Alvin E. OIKonski začlenění Španělska do Marshallova plánu. Finanční pomoci se ovšem Španělsko dočkalo až o dva roky později, kdy OSN s konečnou platností zrušila svou rezoluci o ostrakismu Španělska. OIKonskiho snahu tehdy ještě dočasně zablokovala Trumanova administrativa.⁴⁷

⁴⁵ Dikobraz, roč. IV, č. 1, s. 2

⁴⁶ Dikobraz, roč. IV, č. 13, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁴⁷ NÁLEVKVA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 64

A ještě jeden Josef Novák a Marshallův plán. Americký ministr zahraničí v brnění římského legionáře kráčí ruku v ruce s bohem války starověkého Říma Marsem. Ten mu otcovsky praví: „Jdi synu můj, a vůle má nechť tvoje kroky vede.“⁴⁸ Novák si zde pohrává s Marshallovým jménem, v kterém se ukrývá právě římský bůh války. Poselství Novákova dílka pro československé čtenáře má být jasné - Marshallův plán je vlastně štvavá kampaň, mající vyzbrojit západní Evropu k boji proti našemu příteli Sovětskému svazu a všem lidovým demokraciím.

Uvedené tři karikatury jsem vybral jako nejzajímavější z řady dalších výpadů proti Marshallově plánu v tomto roce.

V listopadu se v Dikobrazu objevilo téma, které hýbalo tou dobou celými Spojenými státy, a to kampaně před prezidentskými volbami. Proti sobě stáli současný prezident, demokrat Harry Truman, a kandidát republikánské strany Thomas Edmund Dewey. Karikatura s názvem “Z volební kampaně v USA“ od Otokara Maška zaútočila na čtenáře přímo z titulní strany. Vidíme průvod pánů „z lepší společnosti“ třímajících transparenty na podporu Deweyho. Na jednom stojí „majitelé pohřebních ústavů“, na druhém „Dewey nám dá chleba“.⁴⁹ Nacházejí se pravděpodobně na nějaké rušné newyorské ulici, vzhledem k tomu, že Dewey kandidoval z pozice newyorského guvernéra. Z obrázku se podle mého dá vyvodit podtext: Dewey by po svém případném vítězství podporoval zase jen bohaté kapitalisty a dělníci by zase jako vždy ostrouhali.

Vilém Reichman v dalším čísle se pro změnu věnoval Trumanovi. Ten letí balonem s nápisem předvolební sliby, kouká do dalekohledu a říká: „Teď kdyby mi někdo poradil, jak mám zase bezpečně přistát na Wallstreetu!“⁵⁰ Evidentně Dikobraz nedržel palce v amerických volbách ani jednomu z kandidátů.

Truman nakonec své prezidentské křeslo před liberálním republikánem Deweym obhájil. Přitom podle předvolebních průzkumů platil Dewey za velkého favorita. Zvolil ale špatnou taktiku své volební kampaně – byla až příliš nekonfrontační a poměrně nezajímavá, v klíčových předvolebních projevech Dewey nedokázal oslovit voliče. Na druhé straně

⁴⁸ Dikobraz, roč. IV, č. 20, s. 5 (viz Obrazová příloha)

⁴⁹ Dikobraz, roč. IV, č. 45, s. 1

⁵⁰ Dikobraz, roč. IV, č. 46, s. 3

Truman se svými poradci přišel s agresivní kampaní, na Deweyho v projevech neustále útočil, a ten zareagoval až příliš pozdě.⁵¹ Harry Truman tak mohl další čtyři roky pokračovat v jím nastavené zahraničně politické linii.

Dikobraz se věnoval také největší sportovní události roku 1948, XIV. letním olympijským hrám, které se konaly od 29. července do 14. srpna v Londýně. Olympiády se nesměli zúčastnit sportovci ze zemí hlavních agresorů 2. světové války, Německa a Japonska. Budoucí šéfredaktor Evžen Seyček na své olympijské karikatuře poukazuje na americký rasismus. Černošský atlet, jenž vyhrál zlatou medaili, se bojí postavit na stupně vítězů, na nichž již stojí v závodě stříbrný, ale především bílý atlet. Trenér černochovi říká: „Jen si tam vylez! Právě telefonovali z Washingtonu, že výjimečně smíte stát vedle sebe.“⁵² Myslím, že v tomto případě nelze obvinít Dikobraz z překrucování skutečnosti. Rasismus v té době a ještě dlouho poté byl nešvarem, který se ve Spojených státech v různých formách poměrně často vyskytoval. Teprve legendární bojovník za práva Afroameričanů Martin Luther King v 60. letech dokázal rasové předsudky z hlav občanů USA částečně odstranit, i když jejich latentní přítomnost tu a tam probublá i v éře prvního afroamerického prezidenta.

Sovětský svaz velmi mrzelo, že nedokázal včlenit do sféry svého vlivu Itálii. Na Apeninském poloostrově měli komunisté po válce velké ambice a na severu země italská komunistická strana disponovala polovojskými ozbrojenými oddíly o síle několika desítek tisíc lidí. První poválečné volby však vyhráli křesťanští demokraté v čele s někdejší vatikánským knihovníkem Alcidem de Gasperim. Ve vzduchu ale stále visela hrozba komunistického povstání. Proti němu se však postavila nejvýraznější osobnost italských komunistů Palmiro Togliatti. Komunisté nicméně disponovali několika křesly v de Gasperiho vládě. Prozápadni a prodemokratický trend Itálie byl potvrzen premiérovou návštěvou Spojených států v prosinci 1946. De Gasperimu se dostalo ve Washingtonu slibu významného finančního úvěru za to, že vytvoří jednobarevnou vládu bez účasti komunistů. Po další reorganizaci italské vlády měla sice sociálně-komunistická koalice několik křesel, ale prosazením vyšetřování hrůzné činnosti partyzánů v poslední fázi války vládní většinou

⁵¹ DONALDSON, Gary A. *Truman Defeats Dewey*. The University Press of Kentucky, 1999. ISBN 978-0-8131-9002-0

⁵² Dikobraz, roč. IV, č. 32, s. 2 (viz Obrazová příloha)

a také díky impulzu v podobě vyhlášení Trumanovy doktríny se tato vláda v květnu 1947 definitivně rozpadla. De Gasperi se dočkal odchodu komunistů se socialisty ze scény a vytvořil jednobarevnou vládu, jejíž členové se rekrutovali především z řad křesťanských demokratů. Stále ale hrozilo násilné převzetí moci komunisty na severu země. To nakonec sám Stalin roku 1948 odmítl, i s ohledem na problémy s Titovou Jugoslávií. Itálie se stala součástí Marshallova plánu, získala novou demokratickou ústavu a parlamentní volby v dubnu 1948 drtivě vyhráli de Gasperiho křesťanští demokraté.⁵³

Východní blok tak boj o Itálii prohrál. V Dikobrazu si alespoň zchladili žáhu a vyřídili na dálku účty s USA satirickou rýmovačkou Zbyňka Vavřína „Itálie vol aneb business is business“, připojenou ke kresbě Josefa Nováka. Zní takto: „Bota je vetchá, holka. Ne ty. Aby tě jiný nevypek, dostaneš do ní cigarety a Terst, ten jako příštipek – budeš-li volit, samo sebou, jen podle našich názorů. Máš dvě možnosti: dolar - nebo dát pracky honem nahoru.“⁵⁴ Na doprovodném obrázku pak míří hlavně pušek na italskou botu (tradičně využito tvaru Apeninského poloostrova), podpíranou berlemi a s tváří plačící ženy. Dikobraz čtenářům bez obalu sděluje, že Itálie byla Američany sprostě koupěna, bez možnosti jiné alternativy. Já bych spíše řekl, Američany zachráněna.

Na rozdíl od roku 1947 se na stránkách satirického týdeníku téměř přestalo objevovat okupované Německo. Výjimkou je nechutná karikatura Jaroslava Popa nazvaná „Jedna z Bizonie“⁵⁵, která má ve čtenářích vzbudit dojem, že v americko-britské okupační zóně nadále fungují koncentrační tábory. Už poté co došlo k vytvoření Trizonie, tedy spojení všech třech západních okupačních pásem v jedno (8. dubna 1948), se na titulní straně předposledního čísla tohoto kalendářního roku vyjímá karikatura Josefa Molína. Galský kohout, symbol Francie, na ní táhne vůz naplněný pytli s uhlím, které vysypávají Američan s Britem se slovy: „Jen táhni, Francie, brzo se ti uleví.“ Na vše dohlíží německé orlice, které jen čekají, až kohoutovi dojde dech, aby se následně slétly na mršinu. Dikobraz se nejspíš snaží naznačit, že Francie je svými spojenci pouze zneužívána a ti jsou připraveni kdykoli ji hodit přes palubu.

⁵³ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 56-58

⁵⁴ Dikobraz, roč. IV, č. 15, s. 5

⁵⁵ Dikobraz, roč. IV, č. 10, s. 2

Komunisté ale především nepřenesli přes srdce, že Francie, potom co dlouho váhala kvůli svým negativním historickým zkušenostem s Němci, nakonec přistoupila na myšlenku USA a Velké Británie na obnovu německého státního celku. To se projevilo už zmiňovaným přičleněním francouzské okupační zóny k Bizonii. Společně pak západní mocnosti iniciovaly vznik Parlamentní rady k 1. září 1948. To byl zásadní krok ke vzniku samostatného západoněmeckého státu. Tomuto vývoji přispělo rozhodnutí o vytvoření měnové reformy pro Trizonii. O tom všem se rozhodlo na Londýnské konferenci tří západních mocností a zemí Beneluxu konané mezi 23. únorem a 6. březnem. Proti tomuto vývoji ostře vystoupila Moskva a jako protiakci zahájila od 24. června 1948 úplnou pozemní blokádu přístupových komunikací ze západních okupačních zón do Západního Berlína. Pro obyvatele Západního Berlína by déle trvající blokáda přinesla devastující následky. Naštěstí američtí generálové Lucius Clay a Curtis Le May (v budoucnu kandidát na prezidenta USA) přišli s geniálním nápadem na zřízení leteckého mostu. Za jeho pomoci tak po neskutečných 318 dní dopravovaly spojenecké letouny potraviny, suroviny a léky nezbytné pro přežití dvou milionů obyvatel Západního Berlína. Dohromady se nakonec jednalo o 1,5 milionu tun přepraveného zboží, které umožnilo přežití západoberlínských obyvatel.⁵⁶

Západ touto akcí vyslal Stalinovi jasný vzkaz, že se od něj nenechá zatlačit do kouta a západoněmecký lid si uvědomil nutnost vlastního státu. Sovětská blokáda Západního Berlína skončila jedním velkým fiaskem. Stalin ji odvolal bez toho, že by dosáhl svých požadavků. Myslím, že tato nepovedená anabáze hrála velkou roli v tom, že Dikobraz raději Německo v tomhle roce až na výjimky ignoroval. Rekapitulaci reflexí roku 1948 na ostatních stránkách Dikobrazu tak završím alespoň tímto rýpnutím Dikobrazu s využitím osoby známého britského fašisty Oswalda Mosleyho: „Berlín: Sir Oswald Mosley sem přijel složit poklonu a velmi se divil, že neměl komu. A divení nebralo konce, když mu bylo úředně oznámeno, že nacismus ani fašismus se v Německu v žádné formě nevyskytuje.“⁵⁷

⁵⁶ NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 73-75

⁵⁷ Dikobraz, roč. IV, č. 1, s. 6

6. Rok 1949

V roce 1949 jednoznačně nejsilněji rezonovaly dvě události: vznik Severoatlantické aliance a vítězství Maových komunistů nad Čankajškovým Kuomintangem v Číně. Tedy jedna záležitost pro Východní blok velmi negativní, druhá veskrze pozitivní. Vždyť vznik Čínské lidové republiky, vyhlášené 1. října 1949⁵⁸, znamenal největší porážku USA v době studené války a až donedávna ovlivnil velmi negativní vnímání prezidenta Trumana americkou veřejností.

I v Dikobrazu si tedy vítězství čínských komunistů náležitě vychutnali. Na titulní straně posledního lednového čísla pátého ročníku, tedy v době, kdy už Mao dobyl Peking, vykreslil Miloš Nesvadba scénu, kde potápějící se loď s Čankajškem na palubě drží nad hladinou jen pytle naplněné americkými dolary.⁵⁹

Události pokročily a, opět na titulní straně, Josef Novák zobrazil scénu, na které čínská dělnická třída zaráží poslední hřebíky do rakve s nápisem Kuomintang.⁶⁰ To odpovídalo reálné situaci, vždyť v létě roku 1949 politická špička Kuomintangu a to, co zbylo z jeho armády, se musela po ročním živoreni uchýlit na ostrov Tchaj-wan.⁶¹

A nyní k tomu pro komunistický Východ nepřijemnému, tedy vzniku NATO. Jejím zrodu předcházel vznik Západní unie 17. března 1948, iniciované ministrem zahraničí Velké Británie Ernestem Bevinem. Už zde byl důraz především na kolektivní sebeobranu, ale bez účasti USA musely zúčastněné státy vnímat velmi nízké limity této organizace. Ke štěstí západní Evropy Američané vyhodnotili Monroeovu doktrínu, prosazující politiku izolacionismu, jako již nevyhovující. Klíčovým dokumentem přijatým senátem USA se stala rezoluce č. 239, pojmenovaná podle senátora Arthura Vandenberg. Ta dovolila Spojeným státům účast v regionálních vojenských blocích. Izolacionismu tedy zazvonil umíráček a nic již nebránilo tomu, aby 4. dubna 1949 podepsali ministři zahraničí Spojených států, Kanady, Belgie, Dánska, Nizozemska, Islandu, Itálie, Lucemburska, Norska, Portugalska a Velké Británie ve Washingtonu dohodu o vzniku

⁵⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s.84

⁵⁹ Dikobraz, roč. V, č. 4, s. 1

⁶⁰ Dikobraz, roč. V, č. 19, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁶¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 84

Severoatlantické aliance. NATO má v náplni práce kolektivní sebeobranu všech účastnických států, útok proti jednomu z nich je vnímán jako útok na všechny.⁶²

Dikobraz představoval NATO jako ofenzivní, vpravdě zločineckou organizaci, mající za úkol narušit světový mír. O tom vypovídají názorně karikatury z čísel 12⁶³ a 33. Druhá z dílny Lva Haase je obzvlášť zdařilá.⁶⁴

Velmi omílaná je v roce 1949 na stánkách týdeníku rovnice „Vatikán = imperialismus“, kterou neblaze u nás proslavily komunistické procesy s katolickou církví ze začátku 50. let. Vyjma Harryho Trumana je nejčastěji zobrazovanou postavou strany zla papež Pius XII., čemuž podle mého mohl přispět i prozaický důvod: tento papež se prostě dobře kreslil.

Budoucí šéfredaktor Evžen Seyček je autorem titulní strany, na které prelát volí dvě cesty - jedna ukazuje směr k Vatikánu a imperialismu, druhá s lidem k socialismu. Prelát říká, že s lidem by šel rád, ale když má papež takovou nóbl společnost (vrahy z Wall Streetu s pytlí dolarů, po zuby ozbrojené vojáky atd.)⁶⁵ Vzkaz je jasný: církev nestojí za obyčejným lidem, ale za vykořisťovatelskou buržoazií.

Na kresbě od Josefa Nováka Pius XII. pro změnu žehná praporcům s hákovými kříži, stejně jako praporcům křížáckým.⁶⁶ To už je vyloženě matlanina. Připusťme však, že chování Pia XII. za 2. světové války k nacistickým okupantům se nevyhnulo kontroverzním momentům, nicméně berme v úvahu abnormálně složitou pozici hlavy církve v této těžké době.

V práci již byla zmíněna změna vztahu na ose USA - Španělsko, a obecně západní Evropa – Španělsko. Nicméně v roce 1949 stále platila rezoluce OSN o ostrakizaci Španělska. Každopádně Dikobraz poukazyval neustále na to, že Západ se neštítí spolupráce s fašistickým Frankovým Španělskem. Hned v čísle 3 na obrázku od Josefa Popa Churchill s Bevinem a De Gaullem věší na zeď Frankův portrét. Pod dílkem je text: „Splněná Churchillova slova: „Až bude po válce, však my ho pověsíme“.⁶⁷ Číslo 9, str. 1, Josef Novák a Španělsko na titulní straně: Býk, jenž má představovat

⁶² NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 76-77

⁶³ Dikobraz, roč. V, č. 12, s. 4

⁶⁴ Dikobraz, roč. V, č. 33, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁶⁵ Dikobraz, roč. V, č. 26, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁶⁶ Dikobraz, roč. V, č. 32, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁶⁷ Dikobraz, roč. V, č. 3, s. 5

Franca, zadupává v aréně v krvi španělský lid za povzbuzování politických představitelů USA, Velké Británie a Francie.⁶⁸

Velmi mě zaujala karikatura Josefa Molína s názvem Sanatorium duševních chorob a ministerských úchylek prof. Trumana.⁶⁹ Zobrazení duševně nemocných ministrů, na které již čeká Truman s uklidňující injekcí, není náhodné. Dozajisté poukazuje na kauzu bývalého ministra obrany USA Jamese Forrestala, známého odpůrce Sovětského svazu a vzniku státu Izrael. Truman ho odvolal kvůli jeho těžkým depresím, s nimiž se léčil v psychiatrické léčebně. Forrestal navíc trpěl stihomamem, myslel si, že je pronásledován sionistickými agenty. Vyústěním toho všeho byl dobrovolný odchod Forrestala z tohoto světa skokem z balkonu. Tuto kauzu evidentně Dikobraz dobře znal a nepěkně ji využil.

Dikobraz se snažil svým čtenářům vnutit ideologicky schematickou představu rozdílu mezi reakčním západním Německem a pokrokovým východním Německem. Na obrázku Zdenka Filipana spolkový kancléř Adenauer (ještě ve výtvarně značně nevyhraněné podobě) s Mein Kampfem v ruce a podpírán americkým důstojníkem, mezi troskami rozčileně volá ze západní strany zadrátované hranice ke šťastně se usmívajícím občanům východní zóny, třímajícím transparent s hesly Přátelství se SSSR, Výstavba míru, Denacifikace a Za jednotné Německo, takto zoufalá slova. „Aber meine Herren, co mi to děláte? Vždyť takhle se z vás panský národ nestane!“⁷⁰

Listopadové číslo nabízí karikaturistou Evženem Seyčkem ztvárněného Adenauera, jak s vlající americkou vlajkou nad hlavou stojí zaraženě na balkóně vedle zamračeného amerického oficíra, který jej peskuje: „Mister Adenauer, taková provokace! Těch standard bylo objednáno nejméně dvakrát tolik!“ Hesla zavile se tvářících demonstrantů dole pod balkónem znějí: Pryč s Postupimskou dohodou! Sudety jsou naše! Již nikdy potupný mír!⁷¹ Stojí za povšimnutí, že poprvé se tu objevují dvě Dikobrazem stále omílaná klišé, resp. stereotypy - Adenauer coby lokaj USA a Adenauer alias nový Hitler.

Další témata Dikobrazu v roce 1949 již jen stručně: brutalita Britů v jejich koloniích, nový ministr zahraničí USA Dean Acheson, Ernest Bevin vede Británii k úpadku a také první

⁶⁸ Dikobraz, roč. V, č. 9, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁶⁹ Dikobraz, roč. V, č. 18, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁷⁰ Dikobraz, roč. V, č. 43, s. 4

⁷¹ Dikobraz, roč. V, č. 46, s. 4

karikatura v dalších letech tak populárního tématu, Výboru pro neamerickou činnost. Ta možná přece jen stojí za přiblížení (autor O. Štembera) Soudce na ní uhodí na vyslýchaného: „Kdy jste se narodil?“ Odpověď: „9. listopadu 1917!“⁷² Soudce: „Jasný důkaz, že jste komunista od narození.“⁷³ Každopádně blíže k tomuto tématu až v dalších kapitolách.

⁷² V Dikobrazu si zjevně spletli historické datum: Velká říjnová socialistická revoluce se ve skutečnosti odehrála 7. listopadu 1917 (dle tehdy v Rusku používaného juliánského kalendáře to bylo 25. října 1917)

⁷³ Dikobraz, roč. V, č. 50, s. 1 (viz Obrazová příloha)

7. Rok 1950

Horká Korejská válka, nejžhavější konflikt celé studené války a největší válečný konflikt od dob druhé světové války až do dneška. Vypukla právě v roce 1950 a znamenala první, byť nepřímé střetnutí gigantů a největších světových hráčů, USA a Sovětského svazu. Logicky i Dikobraz jí věnoval ze zahraničních událostí nejvíce prostoru, samozřejmě ve značně zkreslené podobě, tak jak to vyhovovalo komunistické části světa.

Ještě než se dostanu ke korejským karikaturám, zmíním obálku hned prvního čísla tohoto roku. Lev Haas na ní umně vyobrazil socialistickou dívku schovanou vojákem Rudé armády pod jeho obří pláštěm, jenž ji ochrání před veškerým nečasem. Truman s Bevinem tak marně sypou haldy sněhu z pytlů s nápisy Severoatlantický pakt, Marshallův plán a Atomová bomba. Pod obrázkem pak stojí text: Nepromokavý a nejteplejší plášť proti sebestudenější válce.⁷⁴ Myslím, že plášť je metaforou jaderné bomby, kterou Sověti úspěšně odzkoušeli v kazašské stepi 25. září 1949.⁷⁵ Uzmutí jaderného monopolu Spojeným státům znamenal jednak obrovský úspěch celého východního bloku, což muselo být náležitě prezentováno, a zároveň vznik nukleárního patu mezi Moskvou a Washingtonem. Ale teď již k samotné korejské válce.

První „korejská“ karikatura je z dílny Josefa Nováka. Vidíme na ní mapu Koreje, rozdělené 38. rovnoběžkou na komunistický sever Kim Ir-sena a Západem podporovaný jih Ly Syn-mana. Truman s Achesonem se marně snaží Koreu rozříznout pilami, jen si tupí své nástroje.⁷⁶ Číslo je srpnové, v té době měl bolševický sever výrazně navrch. Vyplatila se taktika bleskového úderu, severokorejské jednotky obsadili 90% jihokorejského území včetně metropole Soulu.⁷⁷ O tom také vypovídá karikatura od E. Seyčka, na níž svalnatý

⁷⁴ Dikobraz, roč. VI, č. 1, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁷⁵ NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 78

⁷⁶ Dikobraz, roč. VI, č. 31, s. 5

⁷⁷ CATCHPOLE, Brian. *Korejská válka 1950 – 1953.* Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003. ISBN 80-7341-073-7, s. 31-47

severokorejský boxer uštědřil drtivé KO boxerovi nápadně připomínajícího velitele vojsk OSN Douglase MacArthura.⁷⁸

V září, po legendárním vylodění armádního sboru Spojených států v severokorejském týlu u Inčchonu (díky tomuto taktickému „majstrštyku“ získal MacArthur přezdívku kouzelník z Inčchonu), se misky vah překlopily na stranu jihu.⁷⁹ Dikobraz promptně zareagoval změnou témat korejských karikatur. Od válečných neúspěchů se snažil strhnout pozornost čtenářů na brutalitu vojsk OSN v čele s Američany páchanou na severokorejských občanech (autor Antonín Pelc)⁸⁰. Nicméně od konce listopadu po zapojení polních divízi Čínské lidové osvobozené armády, prezentované Mao Ce - tungem jako dobrovolnické skupiny, se situace zase otočila.

Korea čněla v roce 1950 nade vším. Přesto dal Dikobraz prostor i dalším událostem. Celý Východní blok nesmírně nelibě nesl zrušení rezoluce OSN o ostrakismu Španělska 4. listopadu 1950, která platila od roku 1946. Ještě ten samý měsíc kongres Spojených států poskytl Španělsku úvěr ve výši 62,5 milionu dolarů. Po čtyřech letech také USA jmenovalo madridského velvyslance.⁸¹ Dikobraz promptně reaguje titulkou posledního listopadového čísla, na níž Josef Novák nakreslil Harryho Trumana, jak si vede hajlujícího generála Franka do sídla OSN se slovy: „Teď dej ručičku hezky dolů. Tady ji budeš zvedat, jen když ti řekneme.“⁸²

Dále se Dikobraz věnuje francouzské Indočíně a také britskému Malajsku, kde se místní komunistické strany pokoušely vybojovat zemím nezávislost. To celý Východní blok logicky podporoval, a tak i Dikobraz příčinnivě poukazoval na nesmírnou brutalitu kolonizátorů.⁸³

S realitou přesně souzní anonymní anekdota z čísla 10, která stojí za ocitování: „Ve francouzských školách a státních úřadech si pořídili na fotografie státníků praktické

⁷⁸ Dikobraz, roč. VI, č. 33, s. 4 (viz Obrazová příloha)

⁷⁹ CATCHPOLE, Brian. *Korejská válka 1950 – 1953*. Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003. ISBN 80-7341-073-7, s. 48-63

⁸⁰ Dikobraz, roč. VI, č. 46, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁸¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 64

⁸² Dikobraz, roč. VI, č. 47, s. 1

⁸³ Dikobraz, roč. VI, č. 11 s. 1 a č. 24, s. 5

rámečky, v nichž je možno vyměnit fotografii během jedné minuty. Ušetří prý se tím výlohy za sklenáře, spousta peněz i času.“⁸⁴ V době francouzské IV. Republiky se vlády střídaly skutečně jak apoštolové na orloji. Stabilitu francouzské politiky přinesl až triumfální návrat Charlese de Gaulla v roce 1958 a s ním vznik poloprezidentské V. republiky. Pozor, ne vždy Dikobraz lhal.

A lahůdka na závěr hodnocení roku 1950. Imperialistický brouk, všem dobře známá mandelinka bramborová, z větrů a mraků, z letadel rozsívána americkými špiony. Josef Molín nám na titulní straně červencového čísla ukázal, jak takový atak mandelinek vypadá. Brouci stylizovaní do amerických vojáků vylézají z láhve s nápisem made in USA a ptají se českého hovnívála, jak se dostanou na náš venkov.⁸⁵ Mimochodem, mandelinka opravdu pochází z USA, konkrétně z Colorada a pro Evropu představovala určitý problém. V době Korejské války pak došlo k její absurdní politizaci.

⁸⁴ Dikobraz, roč. VI, č. 10, s. 4

⁸⁵ Dikobraz, roč. VI, č. 29, s. 1 (viz Obrazová příloha)

8. Rok 1951

Do roku 1951 vstupuje Dikobraz již s novým šéfredaktorem. Tím je od prosince předchozího roku mladý talentovaný zapálený komunista z přesvědčení Pavel Kohout. Prominentní básník a začínající dramatik dostal tuto příležitost v pouhých 22 letech. Kohoutovo jmenování přišlo v rámci čistek v redakci, která byla zbavena nespolehlivých živlů s nekomunistickým smýšlením. Redakčním čistkám se však vzhledem k omezenému rozsahu práce podrobněji věnovat nebudu.⁸⁶

Pavel Kohout, který později prodělal pozoruhodnou myšlenkovou transformaci a jako přední disident si hříchy svého mládí s přehledem odpracoval, přišel do redakce Dikobrazu, podle jeho slov z našeho rozhovoru, s pověstí sekerníka. Nicméně dodal, že redakční tým brzy poznal, že je velmi přístupný, dialogu otevřený šéf. Vztahy v redakci byly během Kohoutova působení v týdeníku do léta 1952 v podstatě harmonické.

Jedna z mých otázek na Pavla Kohouta se týkala autorské svobody redakce, tedy do jaké míry musela plnit instrukce z vyšších míst, především ideologického oddělení ÚV KSČ. K mému překvapení autorská svoboda prý byla absolutní. Na rozdíl od minulé redakce se Kohoutův tým jako prověřený komunističtí kádři těšil obrovské důvěře a stranická legitimace sloužila jako štít. Kohout poukazoval na paradox, že ryze komunistický tým projevoval výběrem témat a celkovým obsahem mnohem větší odvahu než staré, převážně nekomunistické vedení. Kohout zavedl mimo jiné kritickou rubriku „Na ostny“, tepající drobné domácí nešvary.⁸⁷ Dnes se to čtenáři může zdát málo, ale v realitě začátku 50. let se jednalo o poměrně odvážný počín.

Ze zmiňované harmonie během Kohoutova šéfování vybočil, podle jeho slov, jediný vážnější incident. Ten se týkal člena redakce, laureáta státní ceny a ceny míru (jak se sám s oblibou pod svými obrázky tituloval), Antonína Pelce. Na prominentního karikaturistu přišlo udání, že obkresluje své karikatury z klasického německého satirického týdeníku *Simplicissimus*. Kohout si časopis obstaral a s hrůzou zjistil, že Pelc své obrázky z něj

⁸⁶ K tomuto tématu více viz PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945 – 1990*. Brno: Barrister and Principal, 2003. ISBN 80-85947-89-7, s. 68-71

⁸⁷ KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2078-7, s.87

opravdu bezostyšně kopíroval. Pelc měl z ostudy kabát, ale vyjma vnitřní důtky z toho vyšel díky svým konexím vcelku dobře.

Jinak Kohout během svého působení Dikobraz poměrně výrazně odpolitizoval. Celkově se snížil počet protizápadních útoků a podle mého názoru již nepůsobily tak agresivně. Za vzor, jak jsem se též z rozhovoru dozvěděl, sloužil Kohoutovi sovětský humoristický časopis Krokodil. Obsah byl laděn více na domácí strunu, právě i s důrazem na tepání lokálních neplech a nešvarů. Možná právě i proto nebyl Kohoutovi odložen nástup vojenské služby. Sám mi prozradil, že ho to tehdy překvapilo a jistě to mělo souvislost s rostoucí nespokojeností soudruhů nahoře. Mladý rebel se jim pomalu začal vymykat z kontroly.

Jaká tedy byla západní témata Dikobrazu pod Kohoutovým vedením?

V podstatě úplně vymizelo téma Korejské války, přestože rok 1951 přinesl v tomto konfliktu množství turbulentních situací. Čtenáři se z karikatury Josefa Nováka jen dozvěděli, že odvolaného MacArthura nahradil v čele jednotek OSN generál Matthew Ridgway. Novák ho zobrazil se zakrvácenou sekerou s popiskem “Robot na zabíjení Ridgway“.⁸⁸

Ani v roce 1951 nechybí oblíbené téma sblížení USA se Španělskem. Tomu je vyhrazena titulní strana, o kterou se postaral Lev Haas. Jsme zde svědky svatebního obřadu mezi Frankem a Trumanem, během nějž jsou státníci kostlivcem Hitlerem k sobě připoutáni hákovým křížem. Žehná jim pak sám papež Pius XII.⁸⁹

Celá stránka je v tomto roce věnována budoucímu prezidentovi USA, populárnímu generálovi Dwightu „Ikovi“ Eisenhowerovi, legendě 2. světové války. Nazvána je „Pět kostýmů Velkého Ajka Eisenhowera“⁹⁰ a autorem je opět plodný Lev Haas. Eisenhower je tu zobrazen jako kovboj, neandrtálec, nacista, generál a člen Ku-klux-klanu. Podle mne si to má čtenář vyložit tak, že tento velký muž je ve skutečnosti hlupák, násilník, rasista a já nevím co ještě. V podstatě velmi primitivní forma dehonestace. Jinak obecně narážky na rasismus v USA jsou, jak jsem již zmínil, oblíbeným tématem Dikobrazu.

⁸⁸ Dikobraz, roč. VII, č. 27, s. 5

⁸⁹ Dikobraz, roč. VII, č. 32, s. 1

⁹⁰ Dikobraz, roč. VII, č. 9, s. 8 (viz Obrazová příloha)

Karikatura, která nelže, opět s autorským podpisem Haase, demonstruje sílu komunistické strany Francie. Obrovský dělník na ní ukazuje francouzským politikům papír s nápisem „5 mil. hlasů KSF“ se slovy: „Tak co pánové, kdo to tu říkal, že s komunisty není třeba počítat?“⁹¹ Komunisté měli po válce ve Francii opravdu velmi silnou pozici. Stávali se členy vlád a podepsali se i na velké vlně znárodnování.

Na podzim roku 1951 se objevila na stránkách Dikobrazu říkanka z pera J. Chocholouše, parafrázující lidovou písničku „A já sám“ s podtitulkem „Tanec kolem remilitarizace západního Německa“.⁹² Jde o fiktivní dialog mezi prezidentem USA Harrym Trumanem a Adenauerem. Třetí sloka je pak odpovědí tábora míru. Toto je přepis plného znění tohoto svěžího poetického dílka:

Truman – Adenauerovi:

A já sám, a já sám

Pistolí tě okšíruju,

a já sám, a já sám.

Kanonem tě opásám.

Vzpomeneš na staré zvyky,

Půjdem na ty bolševiky,

A já sám, a já sám,

Vším, co mám, tě opásám.

Adenauer – Trumanovi:

A já sám, a já sám

Jásám, že zas nebudu sám,

A já sám, a já sám

⁹¹ Dikobraz, roč. VII, č. 27, s. 2

⁹² Dikobraz, roč. VII, č. 41, s. 2

rukávy si vykasám.
Vystrojím své esesmany,
Budem zase světa pány,
A já sám, a já sám
„Heil Truman“ si zajásám.

Hlas z tábora míru:

Ten váš plán, pravím vám,
narazí na hradby míru,
ten váš plán, pravím vám,
je už předem nabourán.
Nejste ve svých zemích páni,
kromě šarží jsou tam kmáni,
a ten kmán, a ten kmán
překazí vám ten váš plán.

Zde časopis pravděpodobně reagoval na tehdejší reálné události. Američané po zkušenostech s válkou v Koreji velmi stáli o vznik západoněmeckých ozbrojených sil. To skvěle hrálo do karet kancléři Adenauerovi. V Būrgenstocku totiž přednesl velmi smělý program v rámci jím uspořádaného semináře pro své kolegy o budoucnosti Německa. Chtěl vytvořit smlouvu, ve které by byla uznána německá suverenita, přijetí německého kontingentu do Evropského obranného společenství (EOS) v rovnocenném poměru s ostatními členy, povolení vstupu Spolkové republiky Německo (SRN) do NATO, ukončení okupačního statutu a konečně uzavření mírové smlouvy. Tato jeho představa však byla vysokými komisaři fakticky smetena ze stolu. Poté tedy Adenauer chytře podmínil souhlas s EOS dohodou právě na bázi podmínek prezentovaných jím v Būrgenstocku.

Jedna dohoda podle něj souvisela s druhou. Tím dostal Američany pod tlak. Jeho politický tah vyšel. Spojenci dali souhlas s paralelním jednáním o obou dohodách. Už na sklonku listopadu 1951 byl na světě návrh Generální smlouvy a podrobné ujednání o vzniku EOS. Generální smlouva obsahovala, dá se říci, všechno, co si Adenauer přál: časové omezení okupačního režimu, uznání západoněmecké suverenity v mezinárodních vztazích a SRN jako spojence v EOS. K podpisu Generální smlouvy však došlo až 26. 5. následujícího roku.⁹³

Na závěr kapitoly připojím jednu úsměvnou historku. Pavel Kohout dostal po nástupu do křesla šéfredaktora revolver jako ochranu proti třídnímu nepříteli a rozvratitelům hospodářství. Ten mu byl, už jako nepříteli socialismu, následně zabaven v zimě 1968. Život je holt plný paradoxů.⁹⁴

⁹³ WILLIAMS, Charles. *Adenauer: Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-931-2, s. 294-295

⁹⁴ KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? 1. díl*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-717-3, s. 91

9. Rok 1952

V průběhu tohoto roku došlo k další změně na postu šéfredaktora Dikobrazu. Za zmíněných okolností v létě 1952 Pavla Kohouta střídá Evžen Seyček. Když jsem Pavla Kohouta požádal o vzpomínku na jeho nástupce, charakterizoval ho jako ještě zapálenějšího komunistu, než byl on sám. Seyček jím navíc zůstal i po roce 1968, žádná myšlenková katarze se u něj nekonala. Obsah Dikobrazu pod jeho vedením výrazně zhrubnul, až zvulgárněl, docházelo k opětovnému nárůstu zahraničně politických témat, což se naplno projevovalo od roku 1953. Stoupal také trend přebírání karikatur z podobných humoristických časopisů vycházejících ve Východním bloku, jako byl Kohoutův oblíbený Krokodil, bulharský Sršeň, polské Szpilki, maďarský Ludas Matyi či východoněmecký Frischer Wind.

Úvodní stránku prvního čísla roku 1952 zdobí verše Pavla Kohouta, doplněné obrázkem od Otakara Štembery. Báseň je koncipována jako věštba pro rok 1952. Rytíř socialismu s bílou holubicí v zádech překazí imperialistům jejich zlověstné plány. Pro představu text první sloky:

Jazzem se svíjel Bílý dům

V tu noc, kdy Truman v mračném sboru

bursiánů a senátorů

čekal v touze a neklidu.⁹⁵

Předpovědí byla i karikatura Lva Haase s vizí rozpadu britského impéria. Na prvním obrázku ještě horko těžko drží pohromadě – je zobrazeno jako jakýsi vor, na němž sedí tlustý Brit, vzdáleně připomínající Churchilla. Na druhém se Brit (Churchill?) již topí, když odpadávají kusy jeho voru s nápisy Súdán, Egypt, Malajsko a Indie.⁹⁶ Realita se měla tak, že Indie již samostatnost získala, z Egypta se Britové též již stahovali. Nicméně Súdán a Malajsko si na nezávislost musely počkat do roku 1956, respektive 1957.

⁹⁵ Dikobraz, roč. VIII, č. 1, s. 1 (viz Obrazová příloha)

⁹⁶ Dikobraz, roč. VIII, č. 4, s. 1

Prostor dostala samozřejmě i Korejská válka. Lev Haas zobrazil návštěvu newyorského kardinála Spellmanna u amerických vojáků. Kardinál žehná vojákům nad hromadou mrtvých korejských dětí, všude krev. Dole pro jistotu popis, že se jedná o děti sestřelené při americkém náletu, údajně jich bylo 320.

Josef Novák upozorňuje ve svém dílku na skutečně závažný problém, bakteriologickou válku. Tento pojem nechvalně proslavil šílený japonský mikrobiolog se záblesky geniality, profesor Širó Išii. Išii vyvíjel ničivé bakteriologické látky, od roku 1936 velel jednotce 731. Během 2. světové války experimenty této jednotky hrůzy (dýmějový mor, cholera, antrax) stály život zhruba čtvrt milionu lidí z řad nepřátel císaře Hirohita. Po válce se Išii ocitl v americkém zajetí, ale místo toho, aby ho stihl jako válečného zločince spravedlivý trest, získal od Američanů imunitu. Dalších dvacet let v pevnosti Fort Detrick v Marylandu pod patronací amerických úřadů pokračoval ve výzkumu a vývoji bakteriologických zbraní. V 50. letech, i v souvislosti s Korejskou válkou, došlo bohužel ke skokovému nárůstu zájmu západních ozbrojených sil o bakteriologické zbraně. Britové vynalezli zbraň k šíření moru, Američané slavili úspěchy s tularémií a horečkou Q, v obou případech za vydatné pomoci profesora Išiiho.⁹⁷ Na Novákově obrázku právě profesor Išii míchá zlověstné sérum pod dohledem dobře se bavících Trumana, Achesona a MacArthura. Vzadu se v bakteriologické mlze rýsují šibenice.⁹⁸ Bakteriologická válka se mimochodem jmenuje i jedna z epizod legendárního seriálu MASH z prostředí Korejské války. Bezpochyby se v této věci jedná o nepěkný škraloup na historii Spojených států padesátých let 20. století.

Celosvětově zásadní událostí roku 1952 bezpochyby byly prezidentské volby v USA. Do Bílého domu se po dlouhých dvaceti letech vrátili republikáni s osobou americké ikony Dwighta Davida Eisenhowera. Viceprezidentem se stal zapřisáhlý komunistobijec Richard Nixon. Demokratického prezidentského kandidáta Adlaie Ewinga Stevensona porazil Eisenhower zcela suverénně.

Přestože se v osobě „Ika“ jednalo o prezidenta opravdu nezávislého (a to i na své republikánské straně), Dikobraz ho po vítězných volbách zobrazil na karikatuře Lva Haase

⁹⁷ FÉR, Ondřej. *Od mršin k ebrole: Stručná historie bakteriologických válek*. In: portál Zdravotnický deník, 2014. Dostupné z: www.zdravotnickydenik.cz/2014/10/od-mrsin-k-ebrole-strucna-historie-bkteriologickych-valek/

⁹⁸ Dikobraz, roč. VIII, č. 12, s. 1 (viz Obrazová příloha)

jako pouhou loutku, za jejíž nitě tahají buržoustové z Wall Street.⁹⁹ Na další karikatuře s novým prezidentem USA (od Otakara Mrkvičky) vidíme Eisenhowera obleženého novináři po návratu z Koreje. Novináři se ptají: „A splníte teď sliby, které jste dal svým voličům?“ Prezident odpovídá: „Samozřejmě – těm z Wall Streetu.“¹⁰⁰ Zde se jedná o narážku na Eisenhowerův předvolební slib, že osobně pojede do Koreje, kde pomůže ukončit válku. To také prezident USA brzy nato splnil.

Dikobraz si výrazně všímá dvou nejdůležitějších událostí tohoto roku týkající se Spolkové republiky Německo. Tou první byl podpis Generální smlouvy mezi USA, Velkou Británií, Francií a SRN 26. 5. 1952 v Bonnu. O den později pak následovala v Paříži parafa ministrů zahraničních věcí SRN, Francie, Itálie a států Beneluxu pod smlouvou o vytvoření EOS. Tyto události byly velkým tématem v Sovětském svazu, a tedy i v celém Východním bloku. Sovětům ani tak neleželo v žaludku EOS, jako spíše postupné začleňování západního Německa do Evropského společenství a jeho rostoucí hospodářská síla. Tato hrozba byla reálná od vzniku Montánní unie¹⁰¹ a pro Stalina byla noční můrou. Ještě před podpisem těchto smluv přišla 10. března 1952 ze SSSR nóta určená okupačním mocnostem s návrhem dialogu o otázce „mírové dohody s Německem“. Sověti navrhovali znovusjednocení Německa na bázi neutrálního státu, stažení zahraničních vojsk, amnestii pro bývalé nacisty a dokonce dovození Německu zřídit si vlastní národní ozbrojené síly. Tento návrh, známý jako „Stalinova nóta“, Západ poněkud zaskočil. Adenauer za vládu SRN sovětský návrh brskně odmítl, ale opozice i veřejné mínění byly rozpolcené. Kancléř musel přibrzdit, a tak místo úplného odmítnutí začal klást otázky, jak by to bylo se svobodnými volbami, Montánní unií atd. Nakonec přece jen po složitých dvouměsíčních diplomatických jednáních Západ poslal Sovětům zamítavou odpověď, byť Američané překvapivě byli pro jednání. Stalinova nóta se přesto stala obrovským diplomatickým úspěchem Sovětského svazu. Dosáhl nejen pozdržení obou dohod o upevnění západního spolenectví, ale i zdařile podnítil konflikt mezi západními okupačními mocnostmi a uškodil samotnému Adenauerovi v očích obyvatel SRN.¹⁰²

⁹⁹ Dikobraz, roč. VIII, č. 20, s. 157

¹⁰⁰ Dikobraz, roč. VIII, č. 35, s. 276

¹⁰¹ Společný trh s uhlím a ocelí SRN a Francie

¹⁰² WILLIAMS, Charles. *Adenauer: Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-931-2, s. 297-300

Podpis Generální smlouvy se v Dikobrazu dokonce probojoval na titulní stránku čísla 23. Na působivém obrázku Karla Vaci s textem „Pánové, upozorňujeme vás, že jste podepsali směnku, kterou německý lid nikdy neproplatí“ potměšile se usmívající Adenauer, pod patronátem kostlivce Hitlera a amerického důstojníka, podepisuje raketou namočenou v nacistické krvi tuto smlouvu. V následujícím čísle je na Generální smlouvě vidět „pod lupou dějin“ místo podpisu Adenauera signaturu Hitlera.¹⁰³ Vždyť je to přeci to samé! Autorem karikatury je Lev Haas, který se v roce 1955 odstěhoval do NDR, kde také v Berlíně roku 1983 zemřel.¹⁰⁴ V dalším čísle nalezneme nepříliš povedenou Štěpánovu parodii na podpis Generální smlouvy – zavalitá holubice míru dosedla na US kanón, který svou vahou zlomila přes marnou snahu nebohého Adenauera záplatovat poničený kanón čerstvě podepsanou smlouvou.¹⁰⁵

Ještě jedno zajímavé téma týkající se SRN se objevilo v tomto roce na karikatuře přetištěné z východoněmeckého Neues Deutschland, a nutno dodat, odrážející – byť v extrémní nadsázce – realitu. Adenauerovi se zjevuje jako strašidlo mrtvola Ribbentropa, říšského ministra zahraničí, se zbytky oběšeneckého provazu kolem krku, která mu povídá: „Na váš konec jsem opravdu zvědav, Herr Adenauer. Já přece tehdy neměl v ministerstvu zahraničí ani tolik nacistů, co dneska vy!“¹⁰⁶ Je pravda, že minimálně dva muže s pochybnou minulostí kancléř kolem sebe měl. Jednalo se o Herberta Blankenhorna a Hanse Globkeho. Blankenhorn byl za Hitlera členem NSDAP a diplomatem na říšském ministerstvu zahraničí.¹⁰⁷ Globke pracoval jako úředník na Ministerstvu vnitra Třetí říše. Globkemu se především dávalo za vinu vypracování oficiálního komentáře k Norimberským rasovým zákonům z roku 1935 a podíl na jejich formulaci. Na druhou stranu na ministerstvu působil zároveň jako tajný špion katolické církve a jím poskytnuté informace přispěly k záchraně mnoha židů. Denacifikačním procesem tehdy prošel, nicméně se jedná o spornou osobu.¹⁰⁸ Jinak Adenauer bývalé nacisty ve státní správě ponechával pouze tehdy, pokud prokázali, že nebyli aktivními nacisty. Od kancléře to bylo pochopitelné pragmatické řešení. Pokud by

¹⁰³ Dikobraz, roč. VIII, č. 24, s. 186

¹⁰⁴ Haas se zde úspěšně dál věnoval karikatuře, mj. pro Neues Deutschland, a jeho kresby se současně objevovaly i v Dikobrazu.

¹⁰⁵ Dikobraz, roč. VIII, č. 25, č. 197

¹⁰⁶ Dikobraz, roč. VIII, č. 19, s. 150

¹⁰⁷ WILLIAMS, Charles. *Adenauer: Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-931-2, s. 265

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 307

každý, kdo byl v NSDAP, měl být z veřejné administrativy vyhozen, téměř žádní státní úředníci a zkušení profesionálové by v ní tehdy nezůstali.

A závěr přehledu roku 1952 ukončíme na Dikobraz nebývale ryze pozitivní, přátelskou karikaturou vztahující se k sportovní události roku – XV. letním olympijským hrám. V olympijském táboře sovětských závodníků kráčí v družném objetí americký olympionik se sovětským. Američan říká: „Víte, já sice politice nerozumím, ale tohle se mi líbí.“ Sovět na to: „To je jednoduché – my prostě chceme, aby to takhle vypadalo nejen jednou za čtyři roky, ale pořád.“¹⁰⁹ Miloš Nesvadba zde na olympijském pozadí všem ukázal, kdeže je ten tábor míru. Jinak za zmínku jistě stojí, že v Helsinkách poprvé soutěžili sportovci Sovětského svazu a hned posbírali po USA největší počet medailí (76 USA, SSSR 71). Pro nás pak bude helsinská olympiáda navždy ve znamení zlaté úrody fenomenálního Emila Zátopka (3 zlata – 5 000 metrů, 10 000 metrů a maraton).

¹⁰⁹ Dikobraz, roč. VIII, č. 31, s. 1

10. Rok 1953

Nebudeme si nic nalhávat, nejdůležitější událostí tohoto roku ve Východním bloku, a tedy i v Dikobrazu, byla smrt J. V. Stalina, u nás samozřejmě i našeho „malého Stalina“ Klementa Gottwalda. I tak se ale našlo dostatek prostoru k břitké satíře na adresu západního dění.

Pouť za reflexí Západu na stránkách Dikobrazu v roce 1953 začínáme obálkou z prvního březnového čísla. Vidíme na ní, jak by dopadl útok čankajškových vojsk na Čínskou lidovou republiku. I přes pomoc amerických dolarů, skončí vždy utopen v krvi. Tak to alespoň demonstruje Antonín Pelc (ano, ten plagiátor!) na natahující se ruce vojáka Kuomintangu z Tchaj-wanu do Číny, kde je vztažená ruka okamžitě probodnuta bajonetem.¹¹⁰

Velmi častým tématem pro celý Východní blok, se stala americká špiománie spojená s činností Výboru pro neamerickou činnost a postavou senátora Josepha McCarthyho. Ten spustil lavinu svým obviněním, že ví o desítkách úředníků Státního departmentu USA, kteří jsou držiteli členské legitimace komunistické strany či s komunisty minimálně sympatizují.¹¹¹ Samotný Výbor pro neamerickou činnost vznikl už v květnu 1938, původně s úkolem sledovat německé přistěhovalce a jejich pronacistickou činnost a aktivity Ku-klux-klanu. Zároveň se již tehdy soustředil i na působení Komunistické strany USA, a to především v oblasti kultury. Od roku 1947 se stupňující se studenou válkou došlo, po vyšetřování Výboru v Hollywoodu, k sestavení tzv. Hollywoodské černé listiny nepohodlných herců, režisérů atd. Postupem času počet jmen známých z oblasti filmu, rozhlasu i literatury na této listině narostl z deseti na tři sta. V této síti uvízl dokonce i Charlie Chaplin.

Tohoto konkrétního příkladu se chytl Dikobraz. Legenda české karikatury Adolf Hoffmeister zachytil hrozící úředníky Výboru za odcházejícím králem komiků a pod obrázkem je přidán citát Chaplina z jeho rozhovoru v Newsweeku z 27. 4. 1953, kde

¹¹⁰ Dikobraz, roč. IX, č. 9, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹¹¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 80-81

zdůvodňuje své odmítnutí vrátit se do USA.¹¹² Totiž v roce 1952, když Chaplin odcestoval do Británie na premiéru svého nejnovějšího filmu *Světla ramp*, ještě na lodi dostal zprávu, aby se už do Ameriky nevracel, protože ho tam jednoduše nepustí. Chaplin se na základě toho odstěhoval se svou početnou rodinou do Švýcarska a jeho hrdost mu již nedovolila po změně situace vrátit se zpátky. Do Ameriky se do konce života vrátil už jen jednou, aby si převzal Oskara za celoživotní dílo. To už se psal rok 1972. Myslím, že Dikobraz neměl právo poučovat USA, jak se chovat k umělcům, zde mě totiž hned napadla paralela, jak naši komunisté zničili zdejšího krále komiků Vlastu Buriana.

Titulní stranu si logicky vysloužilo i příměří v Koreji. K podpisu příměří došlo 27. července 1953¹¹³ a Otakar Štembera ho zobrazil jako křehkou květinu, o kterou je třeba pečovat.¹¹⁴ Mimochodem, členy mezinárodní dozorčí komise pro dohled nad příměřím byli i zástupci Československa. Hrůzná válka, která skončila patem (dva státy rozdělené 38. rovnoběžkou), který trvá dodnes, si vyžádala okolo pěti milionů obětí.

Dikobraz se vždy nezaměřoval na politiky USA z té úplně první linie, jak ukáží na příkladu guvernéra Jižní Karolíny Jamese Byrnes. Karikatura Lva Haase ho obviňuje z pokrytectví. Byrnes u řečnického pultíku v OSN ukazuje čisté ruce, přitom z šuplíku čouhají zakrvácené rukavice. K tomu pro pochopení popisek, že guvernér, v jehož státě platí prý nejsurovější protičernošské zákony v USA a on je sám zuřivý rasista, z pozice delegáta USA odmítl přijetí dalších lidově demokratických zemí za členy OSN, opíraje se o lživá tvrzení, že v nich nejsou respektována lidská práva.¹¹⁵ To musím uvést na pravou míru. James Byrnes, guvernér Jižní Karolíny v letech 1951-1955, razil politiku oddělovat (rasová segregace), ale rovným dílem. Investoval státní peníze do rozvoje černošských škol, nákupu nových učebnic či třeba autobusů. Mimo to se snažil omezit sílu Ku-klux-klanu zákazem nosit masky na veřejnosti, vyjma Halloweenu. To zrovna neodpovídá popisu zavilého rasisty.

¹¹² Dikobraz, roč. IX, č. 20, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹¹³ CATCHPOLE, Brian. *Korejská válka 1950 – 1953*. Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003. ISBN 80-7341-073-7, s. 301-310

¹¹⁴ Dikobraz, roč. IX, č. 32, s. 1

¹¹⁵ Dikobraz, roč. IX, č. 44, s. 368

Dikobraz jízlivě komentuje zisk Nobelovy ceny míru pro George Marshalla. Marshall si na karikatuře od Haase posteskuje, že by raději uvítal nacistický Řád krve (Blut orden), kdyby byl ještě k mání.¹¹⁶

Na titulní straně prvního červnového čísla je obrázek Jaroslava Popa zpodobňující německé historické muzeum. Mezi exponáty nechybí pudřenka Hermanna Göringa nebo podvazky Evy Braunové, na svém místě ale schází Mein Kampf. K tomu jeden návštěvník (samozřejmě nacistický voják) říká druhému: „Proč tu ten Mein Kampf tedy není“. Odpověď zní: „Když tady byl Adenauer, říkal, že ještě do muzea nepatří.“¹¹⁷ Oblíbené téma vykreslení Adenauera jako Hitlerova nástupce tedy opět přichází na scénu.

Co se týče serióznějších témat, v září Dikobraz, samozřejmě způsobem sobě vlastním, reagoval na druhý triumf CDU/CSU ve volbách do Spolkového sněmu, které proběhly 6. září 1953. Lev Haas ve své malůvce čtenářům po lopatě vysvětlil, že Adenauer uspěl ve volbách s pomocí „teroru okupační armády USA“.¹¹⁸ Prostě jen díky Američanům přišlo vítězství ve volbách. Na tom ovšem něco bylo. Nový ministr zahraničí USA John Foster Dulles v průběhu vrcholící kampaně svým prohlášením o katastrofálních dopadech případné Adenauerovy prohry na možnost sjednocení a obnovení suverenity Německa zajistil Adenauerovi skvělé eso vynesené v samém předvolebním finiši.¹¹⁹ Na druhou stranu triumf CDU/CSU byl natolik drtivý (45,5 % hlasů, druhá SPD 28,8 %), že výsledky voleb to zásadně ovlivnit nemohlo. Jen vítězství by nejspíš nebylo tak dominantní. Mimochodem, z Dullese a Adenauera se později stali velcí političtí spojenci.

Západoněmeckým volbám se věnuje i další Haasova karikatura v následujícím vydání. Německému občanovi je na ní při vyplňování hlasovacího lístku ruka vedena Adenauerem a americkým vojákem, který má v ruce navíc pistoli.¹²⁰ Tak tedy vypadají v uvozovkách svobodné volby v západním Německu! Tady by se chtělo říci, že si to Haas spletl s fungováním voleb ve Východním bloku včetně Německé demokratické republiky, kam se o dva roky později natrvalo přestěhoval.

¹¹⁶ Dikobraz, roč. IX, č. 46, s. 382

¹¹⁷ Dikobraz, roč. IX, č. 23, s. 177

¹¹⁸ Dikobraz, roč. IX, č. 37, s. 310

¹¹⁹ NOVÁK, Miroslav. *Kancléř Adenauer*. Praha: IRMA, 1995. ISBN 80-901353-3-1, s. 89-90

¹²⁰ Dikobraz, roč. IX, č. 38, s. 117

V poněkud jiných politických vodách zalovil karikaturista Josef Novák, který vymaloval Adenauera na lovu galského kohouta. Když už opeřence chtějí jeho kumpáni zastřelit, Adenauer jim praví, ať počkají, že se ještě musí zeptat ve Washingtonu, jestli není galský kohout dosud v hájení.¹²¹ Tohle mohl být dost dobře apel na dálku, aby francouzské Národní shromáždění zamítlo ratifikaci smlouvy o EOS. Což se přes odpor Churchilla a Dullese nakonec v následujícím roce i stalo. Dikobraz nejspíš chtěl naznačit, že západním Němcům – revanšistům, stejně nejde o nic jiného, než o to zmocnit se Francie.

Titulní strana posledního čísla Dikobrazu v roce 1953 je laděna stylově „vánočně“. Děda Mráz z dílny Josefa Nováka ukazuje západním státníkům nótu ze dne 26. 11. 1953 s textem „SSSR je ochoten zúčastnit se jednání čtyř velmocí.“¹²² Jednalo se o jednu z mnoha nót znamenající novou diplomatickou ofenzívu Moskvy po Stalinově smrti. Jednat se mělo především o projednání mírové smlouvy s Německem. Přes počáteční odpor USA k summitu opravdu došlo, na čemž se trojlístek USA, Francie a Velká Británie dohodl na společném setkání v prosinci 1953 na Bermudách.¹²³

V létě 1953 proběhla v Československu nechvalně proslulá měnová reforma. Ta se dotkla i ceny Dikobrazu: z 3 korun československých klesla na 60 haléřů v nové měně.

¹²¹ Dikobraz, roč. IX, č. 43, s. 361

¹²² Dikobraz, roč. IX, č. 51, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹²³ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s.100

11. Rok 1954

V tomto roce opět nastává ve vedení Dikobrazu změna. V křesle šéfredaktora vystřídal E. Seyčka nevýrazný Václav Jelínek. Skladbu časopisu v mnou sledovaném období to nijak neovlivnilo.

Při hodnocení roku minulého jsem zmínil snahu Moskvy o svolání schůzky čtyřky velmocí. Tento sovětský návrh byl nakonec přijat na už zmiňovaném setkání na Bermudách. 25. ledna 1954 se uskutečnila v Berlíně konference za účasti ministrů zahraničí USA, SSSR, Velké Británie a Francie. Hlavním bodem jednání se stal další osud Německa včetně jeho sjednocení. Zde se ovšem názory trojky a Sovětů zásadně odlišovaly, průsečík nebyl možný. Západ trval na platnosti Generální smlouvy a dohody o EOS i pro sjednocené Německo, to se však Sovětům jevilo jako nepřijatelné. Přesto, že se v Berlíně vlastně nic nedohodlo, klíčové bylo, že se Východ se Západem vůbec dokázal sejít u jednacího stolu. Jako bonus připočítejme stanovení data další schůzky, tentokrát ve švýcarské Ženevě.¹²⁴

Berlínská konference se přirozeně objevila i na stránkách Dikobrazu. Lev Haas ve své karikatuře upozorňoval na to, že ministři zahraničí V. B. Eden a Fr. Bidault se slepě řídí pokyny ministra zahraničí USA, velkého nepřítele komunismu J. F. Dulles. Zobrazuje je jako Dullesovy stíny snažící se napodobit jeho zamítavý postoj k „sovětským mírovým návrhům“.¹²⁵ V témže čísle se Dikobraz ještě konkrétněji věnuje odmítnutí Molotovova návrhu k zajištění kolektivní bezpečnosti místo EOS.¹²⁶

Číslo ze 14. března se na titulní straně věnuje typickému strašáku československého obyvatelstva, sudetoněmeckému revanšismu. Lvem Haasem vyvedení Sudeťáci společně se zrádnou československou emigrací oslavují výročí vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a sní o jeho návratu.¹²⁷

¹²⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s.101

¹²⁵ Dikobraz, roč. X, č. 10, s. 74

¹²⁶ Tamtéž, s. 76

¹²⁷ Dikobraz, roč. X, č. 11, s. 1

Ještě předtím, než francouzský parlament shodil 30. srpna 1954 dohodu o EOS, Dikobraz v dubnovém čísle varoval čtenáře před znovuvyzbrojením Německa pod vedením bývalých esesáků atd. Lev Haas ukazuje, jak Adenauerův esesák pošlapává Postupimskou smlouvu s programem demilitarizace, denacifikace a demokratizace Německa.¹²⁸

Téma McCarthismu zůstávalo nadále velmi žhavé. Nejprve Dikobraz (autor J. Žentel) poukazuje na poměrně absurdní obvinění věhlasného matematika Alberta Einsteina.¹²⁹ Na karikatuře Jaroslava Popa se snaží skupina dělníků vytáhnout potápějící se Sochu svobody. Práci jim stěžují policisté, mlátící je obušky. Na ně řve z piedestalu McCarthy: „Zatkněte je, sahají na naši svobodu!“¹³⁰ I méně chápavý čtenář určitě pochopil, že svoboda v USA přestává definitivně existovat. Já jen na závěr tohoto tématu doplním, že postupem času se zjistilo, že nemalá část McCarthyho obvinění se skutečně zakládala na pravdě.¹³¹ Přesto Američané nejsou na toto období, plného strachu, udavačství a nepřátelské atmosféry, právě hrdí.

Jiné téma z USA. Vilém Reichman si vtipně pohrává s událostí spojenou s odpálením vodíkové bomby na k tomu určeném ostrově Bikini (ano, opravdu odtud odvozen název pro dvoudílné plavky). Hřmotná paní kouká do zrcadla, na hlavě drdol v podobě atomového hříbu. Celá nešťastná říká: „Nene, tuhle americkou ondulaci nesnesu!“ Ondulace má název „model Bikini“.¹³²

Lev Haas se snaží čtenářům namluvit, že západní velmoci nechtějí pustit SSSR do NATO (byť ten by o to tak stál). Úderník klepe na dveře s nápisem NATO, ministři zahraničí velké trojky dětinsky dělají, že nejsou doma.¹³³

Silným tématem je válka ve Francouzské Indočíně. Ho Či Minův komunistický Severní Vietnam bojoval o sjednocení s Francouzským vietnamským státem v čele s císařem Bao Daiem. Tato válka se Francouzům začínala vymykat z rukou, hlavně kvůli velkému odporu

¹²⁸ Dikobraz, roč. X, č. 16, s. 1

¹²⁹ Dikobraz, roč. X, č. 20, s. 157

¹³⁰ Dikobraz, roč. X, č. 26, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹³¹ Jak konstatoval mj. i prof. Martin Kovář v rámci svých přednášek z nejnovějších světových dějin, pořádaných v roce 2015 na FF UK

¹³² Dikobraz, roč. X, č. 21, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹³³ Dikobraz, roč. X, č. 22, s. 170

veřejnosti. Francouzi tak vsadili vše na jednu kartu, jednu rozhodující bitvu. Ta se udála v březnu 1954 u Dien Bien Phu a Francouzi zde utrpěli nečekanou porážku od jednotek Viet Minhu, podporovaných Sověty a hlavně Čínou. Porážka Francouzů navíc právě předcházela Ženevské mírové konferenci.

Otakar Mrkvička ukazuje, jak si francouzští vojáci čtou během lítých bojů noviny, kde vidí, kterak si císař Bao Dai užívá v Cannes s blondýnkami, zatímco oni bojují daleko od svých rodin za nezávislost „jeho“ Vietnamu.¹³⁴ V posledním červencovém čísle si suverénně nejplodnější autor protizápadních karikatur Lev Haas pochvaluje za celý Východní blok, jak v Ženevě došlo k vyjednání příměří ve Vietnamu.¹³⁵ Vietnam byl rozdělen 17. rovnoběžkou (paralela s Korejí) na komunistickou severní Vietnamskou demokratickou republiku v čele s Ho Či Minem a hlavním městem Hanojí a jižní Vietnamskou republiku v čele s Bao Daiem a hlavním městem Saigonom. Zde se postupně začal prosazovat vliv USA.¹³⁶

V celém Východním bloku s radostí přijali pád projektu EOS. Na druhou stranu i v Dikobrazu začali vnímat snahu o zapojení SRN do západního vojenského obranného společenství jiným způsobem. Způsob, jakým to provést, vymyslel ministr zahraničí Velké Británie Anthony Eden, totiž rozšířením Bruselského paktu o SRN a Itálii. K tomu došlo na přelomu září a října 1954 na Londýnské konferenci za účasti sedmi západoevropských zemí plus USA a Kanady. Odtud už vedla přímá cesta ke vstupu SRN do NATO a k podepsání Pařížských dohod, z čehož vyplývala suverenita SRN a odvolání okupačního režimu (okupační jednotky změnili status na spojenecké jednotky). Západ tak de facto potvrdil obsah Hallsteinovi doktríny, pro Adenauerovu vládu zásadního dokumentu, potvrzující právní neexistenci NDR. Pařížské dohody navíc fakticky kopírovali obsah nerealizované Generální smlouvy.¹³⁷

Fuchsova karikatura zobrazuje Edena, jak vytahuje z kufru místo odhozené uniformy EOS novou s nápisem NATO.¹³⁸ Po těchto událostech kolem SRN přišla mohutná kampaň

¹³⁴ Dikobraz, roč. X, č. 23, s. 178

¹³⁵ Dikobraz, roč. X, č. 31, s. 1

¹³⁶ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s.83

¹³⁷ Tamtéž, s.102-103

¹³⁸ Dikobraz, roč. X, č. 39, s. 30

celého Východního bloku proti Pařížským dohodám. Měla zabránit jejich ratifikaci. Troškou do mlýna přispěl i Dikobraz. Nepřímo dehonestací německého kancléře Adenauera. Použita byla slova novináře Ferdinanda Peroutky na vlnách Svobodné Evropy z 2. 10. 1954, kdy se pochvalně vyjadřoval k Adenauerově osobě. Nad textem Haas nakreslil kancléře, který se smutně dívá na Peroutkovu podobiznu se slovy: „Nebýt toho Peroutky, tak mě snad nikdo na světě nemá rád ...“¹³⁹ V čísle 50 pak nalezneme obrázek německé mládeže zuřivě protestující proti remilitarizaci – autor Otakar Mrkvička.¹⁴⁰

¹³⁹ Je otázkou, zda Adenauer četl Peroutkův článek *Hitler je gentleman*, který dosud marně hledá Jiří Ovčáček na povel pana prezidenta Miloše Zemana. Smutné je, a tady již bohužel nejde o nadsázku, že přední český novinář a vězeň nacismu Ferdinand Peroutka vadil nejen minulému totalitnímu režimu, ale někomu zjevně vadí i více než dvacet let po sametové revoluci.

¹⁴⁰ Dikobraz, roč. X, č. 50, s. 397

12. Rok 1955

Sovětský svaz a jeho satelity se marně snažily zabránit ratifikaci Pařížských dohod. Ve všech zemích včetně Československa se zdvihla ohromná vlna propagandistických článků proti nim. Dikobraz se také činil.

V čísle 3 Mistr Antonín Pelc ukazuje, jak probíhají americké přípravy na schůzku čtyř. Ještě v prázdném sále upilovává americký ministr zahraničí Dulles nohu u konferenčního stolu, kde má sedět zástupce SSSR. Pila je značky Pařížské dohody.¹⁴¹ Jasný vzkaz, že dohody brání mírovým snahám Sovětů. V čísle 11 na karikatuře Lva Haase dělník rozšlápne smlouvu o Pařížských dohodách, kterou se marně snaží sebrat ze země Adenauer.¹⁴² Dělník, jenž má představovat celý tábor míru, symbolizuje, že Východní blok zadupe Pařížské dohody do země.

Ale v té době již bylo pozdě. Pařížské dohody postupně ratifikovala francouzská poslanecká sněmovna (30. 12. 1954), britský parlament a konečně 27. února 1955 i Spolkový sněm. 5. května 1955 mohly vstoupit Pařížské dohody v platnost, k tomu všemu 9. května se stala Spolková republika Německo definitivně členem NATO. Diplomatická bitva po Stalinově smrti stále ještě rozklíženého Sovětského svazu skončila porážkou.¹⁴³

Reakcí, mimo jiné, byla bojovná Haasova karikatura. Monumentální socha Rudoarmějce chovající v náručí děvčátko stojící v Berlíně – Treptově přes celou titulní stránku. Rudoarmějce utěšuje děvčátko slovy: „Jen klid, maličká, s těmi už jsme jednou zatočili!“¹⁴⁴ Toto bojovné zvolání je reakce na demagogickou k obrázku přiloženou zprávu, že Pařížské dohody dovolují západnímu Německu všestranné vyzbrojení, včetně atomové zbraně. To lze nazvat zcela po právu sprostou lží. Fakta se měla tak, že SRN, jak stálo v protokolu o kontrole zbrojení, přiloženém k Pařížským dohodám, měla zakázánu nejen výrobu zbraní hromadného ničení, ale i vlastnění dálkových raketových střel, strategických bombardovacích letadel a velkých válečných lodí.

¹⁴¹ Dikobraz, roč. XI, č. 3, s. 1 (viz Obrazová příloha)

¹⁴² Dikobraz, roč. XI, č. 11, s. 85

¹⁴³ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 102

¹⁴⁴ Dikobraz, roč. XI, č. 16, s. 1

Reakce Sovětského svazu, především na vstup SRN do NATO, byl vznik vojenského uskupení Varšavské smlouvy 14. května 1955. Členy Varšavské smlouvy se staly státy Východního bloku včetně Československa a NDR.¹⁴⁵ Zajímavým faktem je, že vznik této vojenské organizace Dikobraz jako by vůbec nezaznamenal, tuto událost zásadního významu zcela přešel. Podle mého mínění by to u čtenářů narušilo dokolečka předkládaný obraz Západu coby vojenského agresora a válečného štváče v kontrastu s východním táborem míru.

Dikobraz se v druhé půlce roku 1955 raději zabýval situací ve francouzských koloniích v severní Africe. Nejprve poukazuje na zvěrstva páchaná na tamních obyvatelích francouzskou cizineckou legií, ve které se o „oradourský pořádek“ prý starají bývalí esesmané (Lev Haas)¹⁴⁶ Zde nelze mluvit vyloženě o lži - v řadách francouzské cizinecké legie bojoval opravdu určitý počet bývalých příslušníků SS či Wehrmachtu. Ti se tím tak vyhnuli případnému trestu. Tohoto faktu mimo jiné využívali (či zneužívali) ve Francii velmi silní komunisté při jednáních parlamentu o opuštění Indočíny.

V čísle 44 Josef Novák nakreslil scénu, kde se zabarikádované francouzské jednotky v kasárnách brání odvelení do Maroka a Alžírsku.¹⁴⁷ Opravdu se jednalo o palčivý problém pro celou Francii. Hlavně v Alžíru to vřelo. Válka vypukla v roce 1954 a přes značné protesty skončila roku 1962 ziskem alžírské nezávislosti. Alžír dokonce vrátil do sedla generála Charlese de Gaulla, který byl roku 1958 povolán Francií do role spasitele. Až na menší drobnosti jinak panoval na dikobrazí frontě klid.

V únoru 1956 došlo v Sovětském svazu na XX. sjezdu KSSS k přednesení zlomového referátu nového generálního tajemníka Nikity Chruščova, odhalujícího některé ze zločinů do té doby nedotknutelného Stalina a odsouzení kultu jeho osobnosti. Studená válka tím samozřejmě zdaleka neskončila, záhy po sjezdu přišly události v Polsku a Maďarsku. V roce 1962 se v souvislosti s kubánskou raketovou krizí, dokonce schylovalo k pořádně horké válce. Na druhou stranu, vše dostávalo alespoň jakýsi řád, odešla doba bestiálních

¹⁴⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2, s. 103

¹⁴⁶ Dikobraz, roč. XI, č. 37, s. 293

¹⁴⁷ Dikobraz, roč. XI, č. 44, s. 1

vykonstruovaných monstrprocesů. Prostě zde podle mě skončila mnou operativně nazvaná „ledová“ fáze studené války, jak jsem si ji pro účely této práce vymezil.

13. Závěr

Ve své práci jsem sledoval, jakým způsobem byly reflektovány události týkající se Západu na stránkách satirického týdeníku Dikobraz od počátku roku 1947 do února 1956. Nyní se pokusím o shrnutí mých poznatků.

Na úvod je třeba říci, že nespatřuji žádný rozdíl v objemu či agresivitě protizápadních karikatur před a po únoru 1948. Lze to logicky vysvětlit tím, co jsem zmiňoval již v úvodní kapitole, totiž že Dikobraz od začátku vydávalo nakladatelství Práce, patřící komunisty ovládané Ústřední radě odborů. Počet proti Západu zaměřených karikatur v jednotlivých letech je téměř totožný, vyjma let 1951 a 1952. Paradoxem se může zdát, že poté, co nekomunistické vedení redakce bylo nahrazeno kovanými komunisty v čele s Pavlem Kohoutem, počet těchto karikatur se relativně ztenčil. Tento fakt, který jde trochu proti logice, mně sám bývalý šéfredaktor Pavel Kohout vysvětlil tak, že staré vedení se ocitalo pod mnohem větší kontrolou a komunistům se ze strachu mnohdy raději samo podbízelo. Zatímco Kohout a jeho tým se jako prověřené kádry těšili obrovské důvěře, a tudíž disponovali poměrně velkou mírou autorské svobody.

Nicméně od roku 1953 stoupla křivka zase nahoru, dost možná i proto, že nový šéfredaktor Evžen Seyček sám tvořil tento typ karikatur a byl zvláště „vysazený“ na SRN.

Jak jsem vypořádal, počet karikatur spojených se Západem výrazně souvisel, s tím, jak se Sovětskému svazu, potažmo celému Východnímu bloku a celé komunistické části světa dařilo či nedařilo na frontě studené války. Velké triumfy, jako vítězství čínských komunistů nad Američany podporovaným Kuomintangem, úspěchy komunistů hlavně na začátku Korejské války, vítězný boj severního Vietnamu o nezávislost na Francouzích nebo získání velkého vlivu komunistů na francouzskou politiku, Dikobraz náležitě a hojně na svých stránkách oslavil. Naopak události jako neúspěšná blokáda západního Berlína nebo obrat v Korejské válce decentně přešel bez povšimnutí.

Druhy protizápadních karikatur bych mohl pracovní rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří primitivní bezduché útoky bez jakéhokoli reálného základu. Jako příklady uvedu přirovnávání Adenauera k Hitlerovi, zobrazování papeže Pia XII. jako stoupence fašismu,

George Marshalla jako válečného štváče a podobně. Druhá, asi nejčastější kategorie karikatur, je zobrazování událostí reálných, ale překroucených do podoby sloužící režimní propagandě. Třetí kategorii pak tvoří útoky do jisté míry oprávněné, vycházející z reálných faktů. Tato kategorie je tím pádem nejzajímavější. Do této skupiny patří narážky na americký rasismus, vývoj bakteriologických zbraní, sporná minulost Adenauerových blízkých spolupracovníků, účast bývalých příslušníků SS ve francouzské cizinecké legii, do jisté míry i špionománie spojená se senátorem McCarthym a Výborem pro neamerickou činnost. Uvedené tři typy karikatur, satirických rýmovaček atd., jsou vyváženě dávkovány do jednotlivých čísel Dikobrazu po celé období od roku 1947 až po únor 1956.

Další mnou vyzorovaná tendence se týká toho, že hned po USA jako logickém nepříteli číslo jedna, je druhým nejčastěji propíraným státem SRN. Západní Německo dostává v Dikobrazu podstatně více prostoru než Velká Británie nebo Francie. To souvisí za prvé s rostoucí ekonomickou silou SRN a postupným začleňováním Západního Německa do západního společenství, Montánní unii počínaje a vstupem do NATO konče. Za druhé konkrétně s osobností západoněmeckého kancléře Konrada Adenauera, který se stal jako zapřísáhlý odpůrce komunismu nejspolehlivějším partnerem USA. Což se plně projevilo od roku 1952, kdy do funkce ministra zahraničí USA nastoupil J. F. Dulles, se kterým Adenauer vytvořil silný tandem a podporoval ho v nové politické strategii USA, tzv. zatlačování komunismu (*rollback*).¹⁴⁸ A v neposlední řadě za třetí těžil Dikobraz ze silně historicky zakořeněné nenávisti vůči Němcům u většiny svých čtenářů.

Dikobraz měl po celé toto období mezi svými kreslíři vyhlášené specialisty na západní tematiku. V jejich čele se vyjímal určitě Lev Haas, nejaktivnější a řekl bych i umělecky nejtalentovanější z nich. Dále pak Josef Novák, Josef Molín, Evžen Seyček, Jaroslav Pop, Antonín Pelc, Karel Vaca a Miloš Nesvadba.

Nejčastěji zpracovávaná témata byla Trumanova doktrína, Marshallův plán, Korejská válka, Výbor pro neamerickou činnost, rasismus v USA, Generální smlouva plus EOS, Pařížské dohody, NATO, vítězství Maových komunistů nad Kuomintangem, válka v Indočíně, kritika kolonialismu, sblížování Západu s Frankem.

¹⁴⁸ NOVÁK, Miroslav. *Kancléř Adenauer*. Praha: IRMA, 1995. ISBN 80-901353-3-1, s. 85

Mezi nejčastěji karikované postavy Západu pak patřili Harry Truman, Dwight Eisenhower, George Marshall, J. F. Dulles, Dean Acheson, Ernst Bevin, Anthony Eden, Winston Churchill, Konrad Adenauer, Kurt Schumacher, Charles de Gaulle, generál Franco, Alcide de Gasperi, Pius XII. a Douglas MacArthur.

Závěrem dodám, že se mi potvrdilo, že na první pohled nevinný humoristický časopis, skutečně režimu posloužil jako efektivní nástroj propagandy, který díky množství karikatur měl širší paletu možností, jak předat československým občanům to, co komunistický režim potřeboval, než řekněme klasický tisk v čele s Rudým právem. Je třeba připomenout, že v letech, kterými jsem se zabýval, ještě nevysílala Československá televize a následně byla teprve v plenkách, což jen zvyšovalo dobový význam Dikobrazu. Na poli zábavy pro něj existovala minimální konkurence. I přesto, že tehdejší čtenář Dikobrazu se asi při listování jeho stránkami málokdy zasmál (směšný se zdá možná dnes), stejně si ho za týden zase ve své trafice koupil. A to i kvůli jevu tak typickému pro celý minulý režim - a to v jakékoli sféře – totiž minimální možnosti výběru.

14. Použité prameny a literatura

Prameny

Dikobraz: satirický týdeník. Praha: Práce, ročníky 1947-1956

Osobní rozhovor autora s Pavlem Kohoutem. Praha, kavárna Slavia, 16. 1. 2015

Literatura

CATCHPOLE, Brian. *Korejská válka 1950 – 1953*. Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003. ISBN 80-7341-073-7

ČERNÝ, Václav. *Paměti III*. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-059-4

ČERNÝ, Václav. *Paměti IV*. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-036-5

DIKOBRAZ - vtipný pohled do minulého tisíciletí (Dikobraz online, nedatováno). Dostupné z: <http://dikobraz.mikroforum.cz/>

DONALDSON, Gary A. *Truman Defeats Dewey*. The University Press of Kentucky, 1999. ISBN 978-0-8131-9002-0

FÉR, Ondřej. *Od mršin k ebole: Stručná historie bakteriologických válek*. In: portál Zdravotnický deník, (nedatováno). Dostupné z: www.zdravotnickydenik.cz/2014/10/od-mrsin-k-ebole-strucna-historie-bakteriologickyh-valek/

FROITZHEIM, Dieter (ed.). *Kardinal Frings- Leben und Werk*. Wienand, Köln 1979. ISBN 3-87909-281-8

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-843-8

HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. ISBN nevedeno

KARLÍČEK, Petr. „*Odešel Tigris za hory, tajně a podle plánu*“: *Politická karikatura v čsl. denním tisku na počátku roku 1948*“. Praha: Dějiny a současnost, 2008. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/2/>

KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující. Antologie současné politické karikatury a kresby 1945-1962*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1963. ISBN nevedeno

- KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? 1. díl*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-717-3
- KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2078-7
- NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války, díl I*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2
- NOVÁK, Miroslav. *Kancléř Adenauer*. Praha: IRMA, 1995. ISBN 80-901353-3-1
- PALLENDAL, Pavel. *Politická karikatura v českém tisku mezi roky 1945-1948*. Praha, 2012. Diplomová práce, Universita Karlova, Fakulta sociálních věd
- PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945-1990*. Brno: Barrister and Principal, 2003. ISBN 80-85947-89-7
- PYTLÍK, Radko. *Český kreslený humor XX. století*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 01-504-88
- Punch. Cold War Cartoons*. Dostupné z: <http://punch.photoshelter.com/gallery/cold-war-cartoons>
- SVOBODA, Richard. *Dikobraz 1945-1990*. In: *Slovník české literatury po roce 1945*. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2006-2011. Dostupné z: www.slovníkceskéliteratury.cz/showContent.jsp?docId=89
- TOMEK, Prokop. Katalog výstavy *Na frontě studené války: Československo 1948-1956*. Praha: ÚSTR, 2009. ISBN 978-80-87211-14-4
- WILLIAMS, Charles. *Adenauer: Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-931-2

15. Obrazová příloha

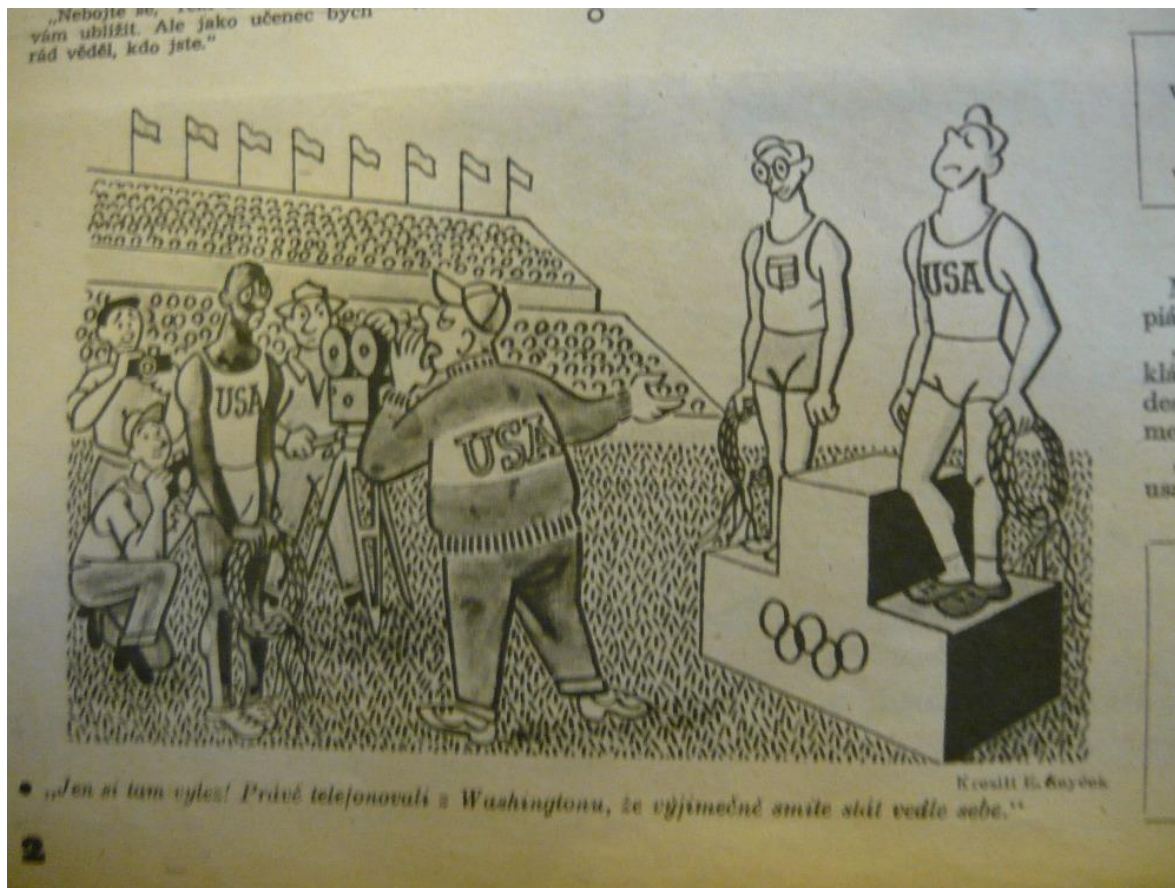
1947, roč. III, č. 15, s. 1

1948, roč. IV, č. 13, s. 1

1948, roč. IV, č. 20, s. 5

1948, roč. IV, č. 32, s. 2

1949, roč.V, č. 19, s. 1

ROČNÍK V.

DIKOBRAZ

ČÍSLO 33

CENA 3 KčS

16. SRPNA 1949

*PROTIKOMUNISTICKÉ VARHANY. — Půjde to s tím novým měchošlapem líp?

K. Lajch

1949, roč. V, č. 33, s. 1

1949, roč. V, č. 26, s. 1

DIKOBRAZ

CENA 3 KčS

9. SRPNA 1949

... a naplněn neskonalou radostí a pýchou slavnostně žehnám vašemu tažení...

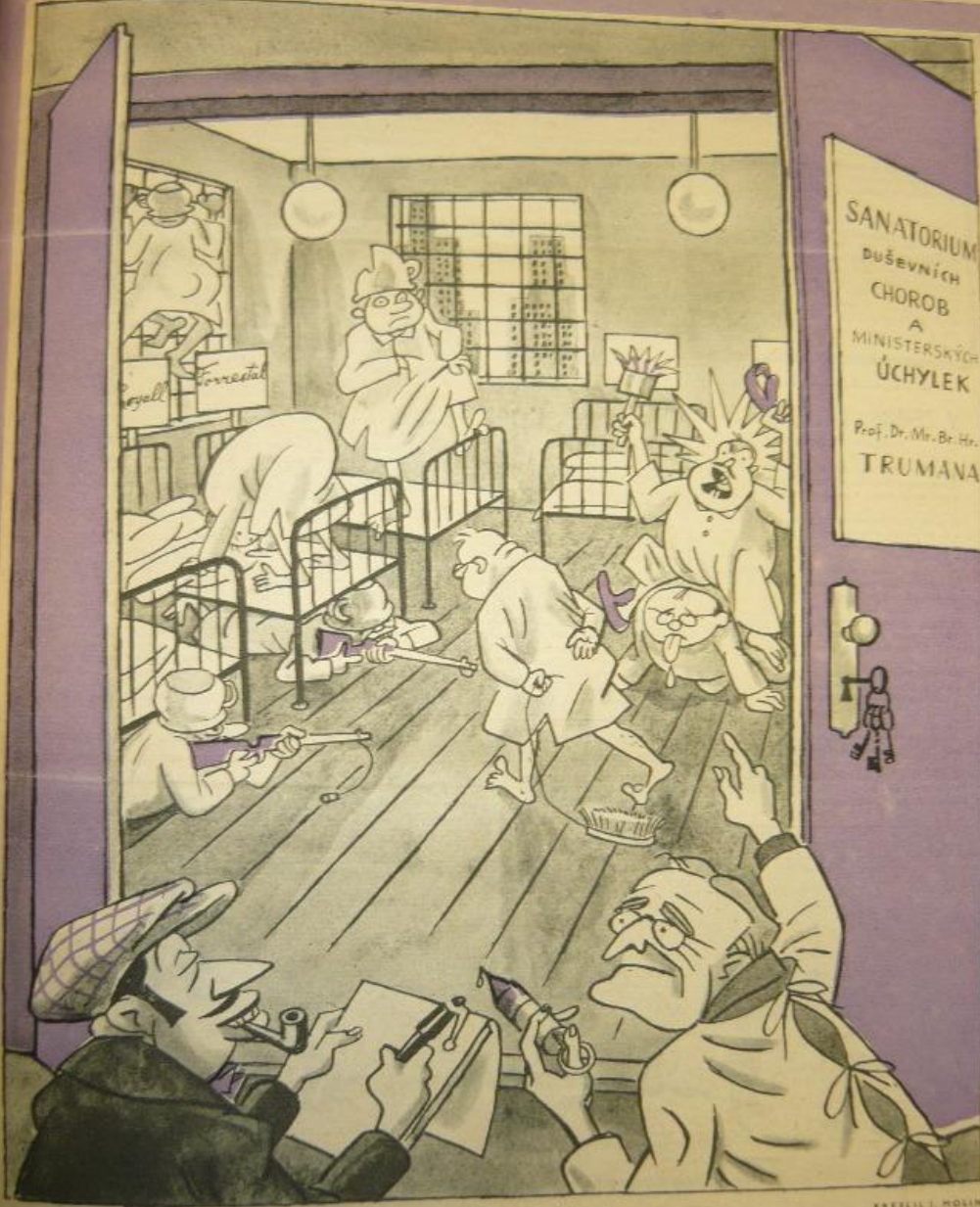
1949, roč. V, č. 9, s. 1

DIKOBRAZ

ČÍSLO 18

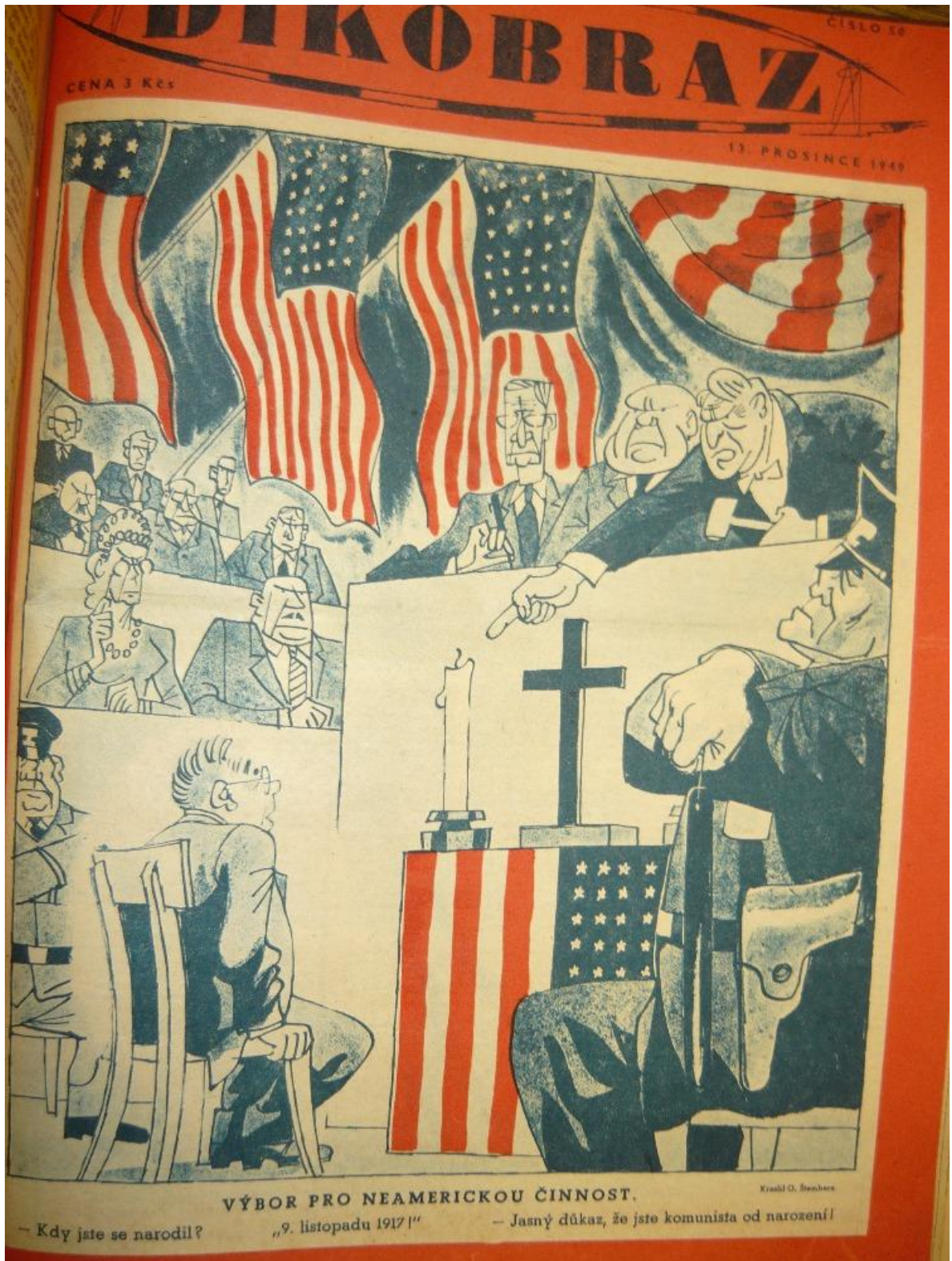
CENA 3 KčS

3. KVĚTNA 1949

„... a tamta lůžka mám rezervována pro další ministry.“

KAREL L. HOLÍN

1949, roč. V, č. 50, s. 1

DIKOBRAZ

ČÍSLO 1 • ROČNÍK VI • 3. LEDNA 1950 • CENA 3 KčS

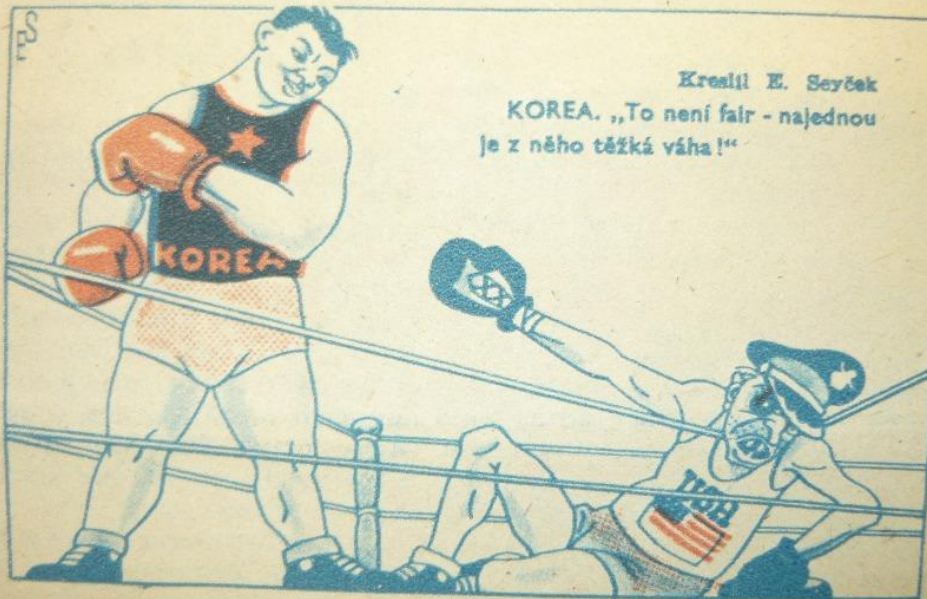

LeHaas

Nepromokavý a nejteplejší pláštěk proti sobestudenější vůdce.

o UDB, namíral.
„Jak se chceš opovážit napsat mi pravdu,
když bude režimu nepřiznivá?“
Druhý odpovídal: „Uděláme to tak: napíšu
ti, že je všechno dobré a skvělé. Bude-li to

„Tito jugoslaviu opravdu povznesl; všichni
jsou úplně šťastni, spokojeni a svobodni, ob-
chody jsou přečpány levným zbožím — opravdu
chybí tu jen jediná věc, kterou ne a nemohu
nikde sehnat — červený inkoust.“

Kreslil E. Seyček
KOREA. „To není fair - najednou
je z něho těžká váha!“

Jde pan bývalý stavební velkopodnikatel
kolem stavby a nedá mu to, aby se nezastavil
u dělníků, kteří mísí písek s cementem na
beton.

Na trhu r. 1950
„Máte jablka?“
„Ano máme!“

1950, roč. VI, č. 33, s. 4

1950, roč. VI, č. 46, s. 1

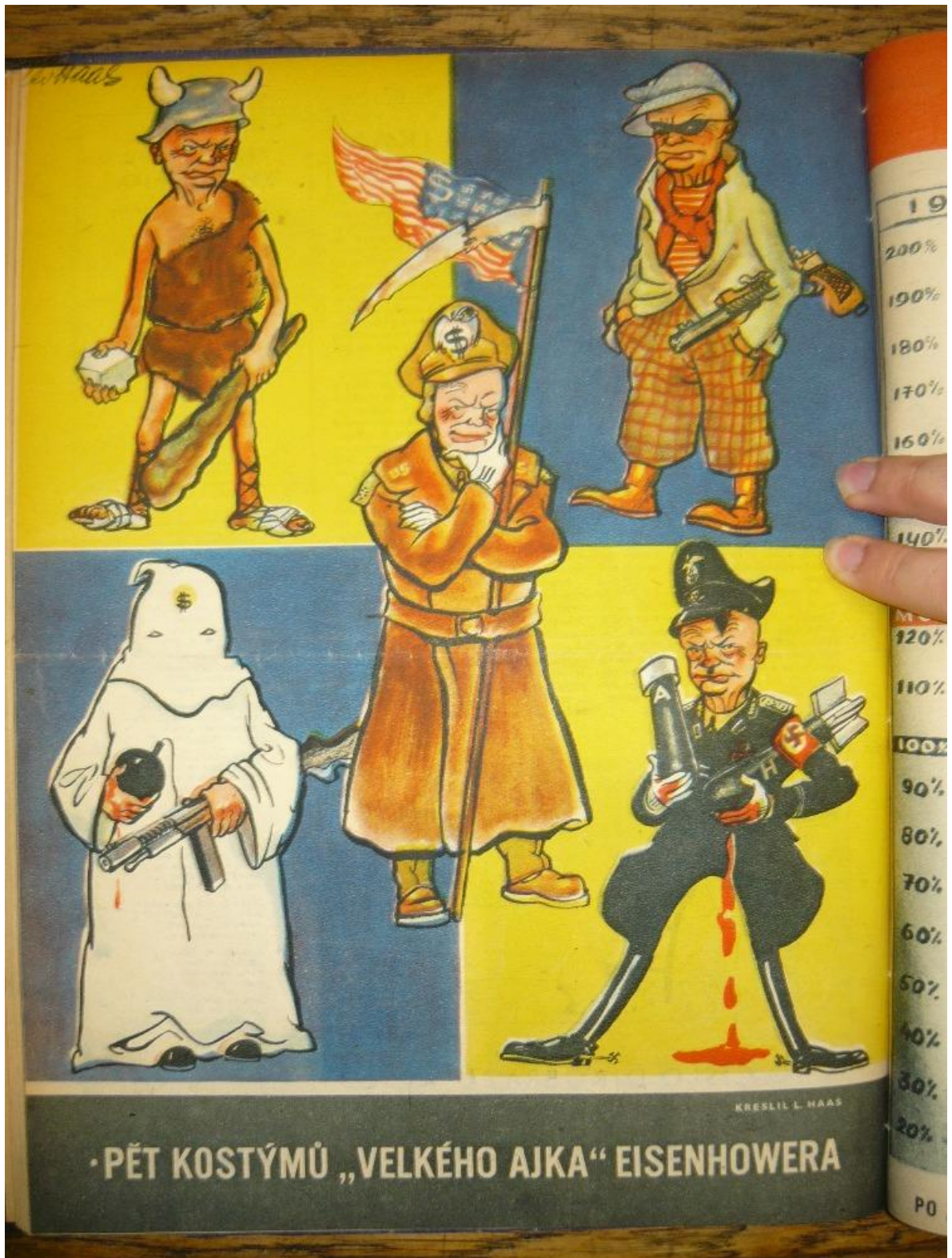
DIKOBRAZ

ČÍSLO 29 • ROČNÍK VI • 18. ČERVENCE 1950 • CENA 3 KčS

„Haudujudô, domorodče, kudy se dostaneme na venkov? Byli jsme pověřeni rozšířit tady u vás atlantickou kulturu...“

1950, roč. VI, č. 29, s. 1

1951, roč. VII, č. 9, s. 8

DIKOBRAZ

ČÍSLO 1 1. LEDNA 1952 ROČNÍK VIII CENA 3 Kčs

Jazsem se svíjel Bílý dům
v tu noc, kdy Truman v mračném sboru
buršiánů a senátorů
čekal v touze a v neklidu,

až ohněm zaplavený svět
oznámí, že se blíží v dálky
krutý a strašný Mars — bůh války,
kterého poslal na banquet.

Viděli v duchu jeho zjev,
slyšeli znovu po paměti
pláč zabíjených žen a dětí,
cťtili znovu lidskou krev,

kteřá se na tom banquetu
bude zas měnit v tučné zisky —
a olišovali si pysky,
když zazněl výkřik: „Už je tu!“

Zesinalé tváře ozářil
ohnivý plamen za obzorem.
I zvolal Truman se svým sborem:
„Pověz, co vidíš, hvězdáři!“

Popiš nám zkázu národů,
ach, to musí být skvělý pohled!“
A hvězdář, stočiv dalekohled,
díval se směrem k východu.

„Co vidím,“ řekl, „strašné je!
Z východu letí holubiice
a za ní, urostlý jak svítec,
jde rytíř lidské naděje.“

A kudy jde ten bohstýr,
je konec s vámi buršiány!
V Koreji hoří vaše plány!
Nad Čínou svítí bílý mír!

Dál! Vidím světlo úžasné,
jak v zemi stokrát pochované
na stavbách komunismu pláče
a zřejmě nikdy nezhasne!

A dál! Vidím jak táje sněh ...
ne, to se ruda v ocel taví!
A mladá republika zdraví
zrození huti v Kunčích!

Teď začlo — všemna navzdory —
i na západě nebe zářit!
Tu vašich zemí proletáři
zvedají rudé prapory ... !“

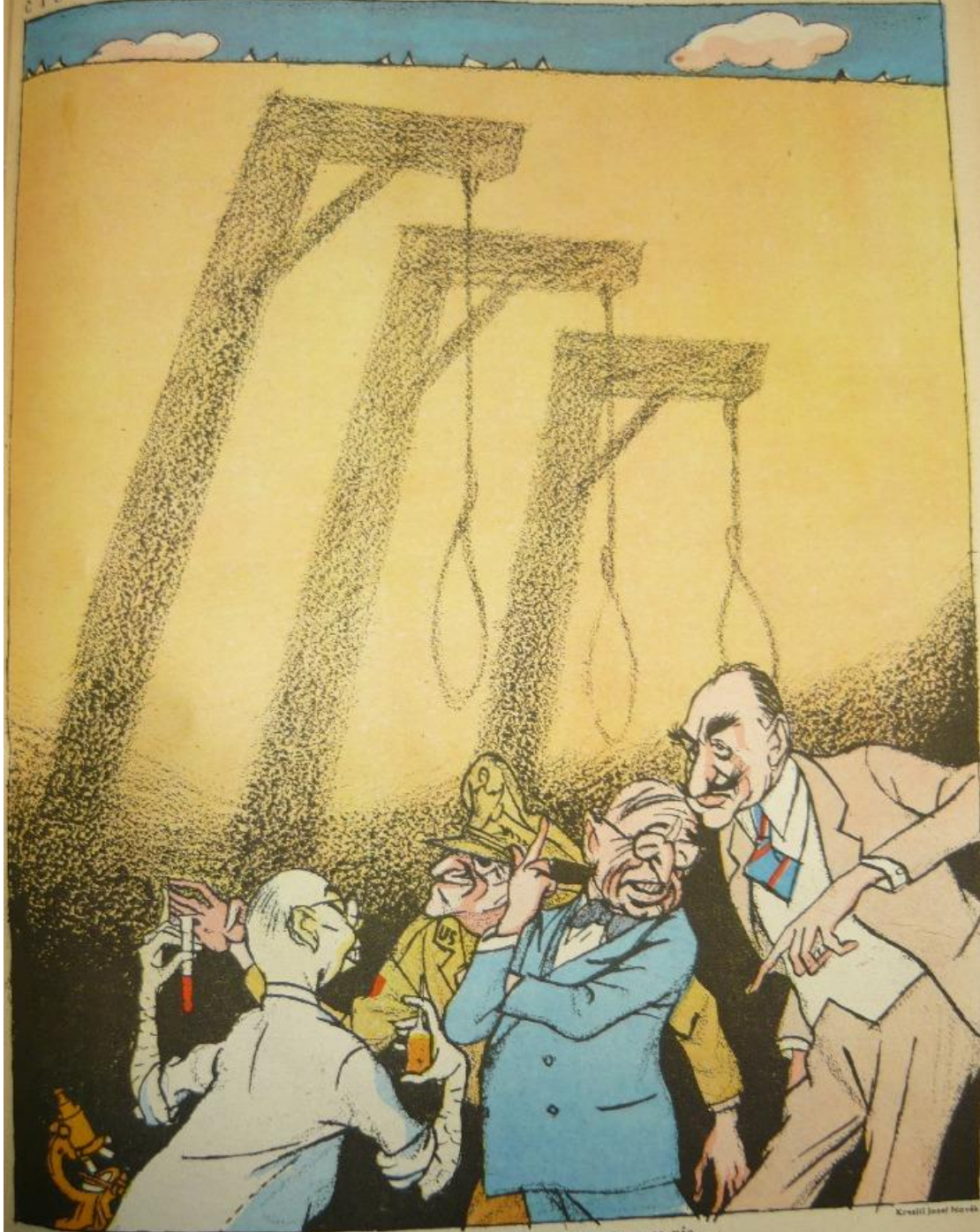
Do krytů smůčka zalezla,
znik' hvězdář. Spojenými státy
šel slavný dvaapadesátý
a děsil všechny krále zla.

Vítězně zvučel jeho krok
i jeho smích, když řekl: „Páni,
přede mnou kryt vás neochrání,
já tady budu celý rok.“

A začnete-li se svou hrou,
pak zůky, které přijdou po mně,
uť po vás za Bílým domě
nejarnší stopa nenajdou!“

Vyrobil Pavel Kohout. Kreslil Otakar Štembera

Hlas zabijáků: „Pošleme bacily, nám nestane se nic.
My budem ve stínu...“

DIKOBRAZ

ČÍSLO 31

3. SRPNA 1952

ROČNÍK VIII

CENA 3 KčS

V OLYMPIJSKÉM TÁBOŘE SOVĚTSKÝCH ZÁVODNÍKŮ

USA: „Víte, já sice politice nerozumím, ale tohle se mi líbí.“

SSSR: „To je jednoduché — my prostě chceme, aby to takhle vypadalo nejen jednou za čtyři roky, ale pořád.“

Je americký vyhrůžkám o útoku Čankajkových vojáků na Tajvanu proti Čínské lidové republice.

Kreslil laureát státní ceny a ceny míru Antonín Pelc

Z Tajvanu ke břehům Číny
kousek je síe krátký,

problém byl by ovšem jiný:
jak se dostat zpátky.

D I K O B R A Z

ČÍSLO 20 17. KVĚTNA 1953 ROČNÍK IX CENA 3 KčS

Kreslil Adolf Hoffmann

Charles Chaplin odpovídal na otázku, proč odmítl vrátit se do Spojených států: „Pro mne i moji rodinu nebylo snadné opustit bez pocitu smutku zemi, kde jsem žil po čtyřicet let. Od konce druhé světové války jsem se však stal předmětem lži a zlomyslné propagandy mocných reakčních skupin, které svým vlivem a pomocí amerického žlutého tisku vyvolaly nezdravé ovzduší, ve kterém je možno izolovat liberálně smýšlející jednotlivce a pronásledovat je... Proto jsem se vzdal svého domova ve Spojených státech.“ (NEWSWEEK, 27. 4. 1952)

DIKOBRAZ

ČÍSLO 51 20. PROSINCE 1953 ROČNÍK IX CENA 60 HALÉŘU

„Aby nám ta studená válka z toho nadělení Dědy Mrázo nezamrzla!“

Kreslí C. ...
„Ono se nám ...
vyplsti postech ...
ty tovaru, aš ...
šit tu turbínu k ...
ám do Prahy.“

Kreslí J. ...
„Že nám zav ...
proud. To ...
měly satel ...
prádlo.“

Kreslí O. ...
„oto je naše ...
equus divok ...
sis, vyplatov ...
terinární ...
NV Liberec.“

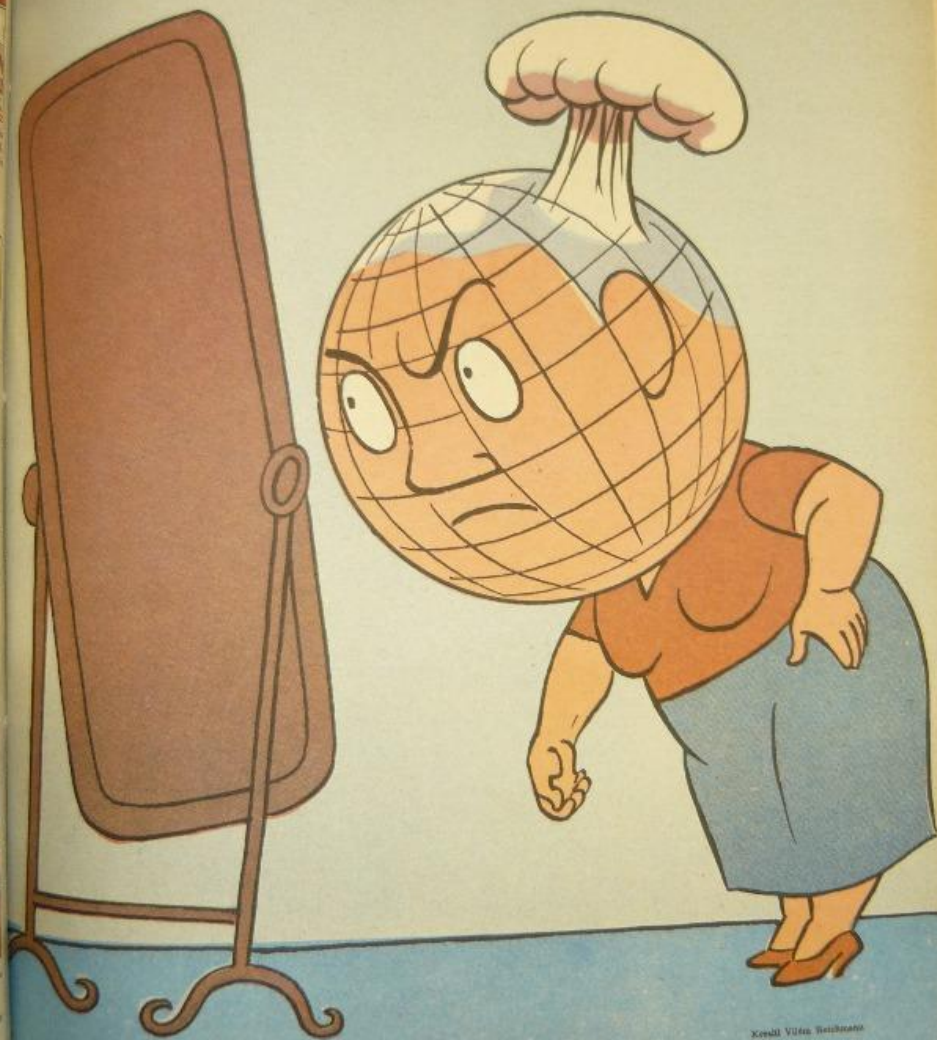

Kreslí Jaroslav Pop

Mc Carthy: „Zatkněte je, sahají na naši svobodu!“

DIKOBRAZ

ČÍSLO 21 • 23. KVĚTNA 1954 • ROČNÍK X • CENA 60 HALERŮ

Kresil Václav Bouchálek

MODEL BIKINI
„Nene, tuhle americkou ondulači nesnesu!“

DIKOBRAZ

ČÍSLO 3 • 13. LEDNA 1955 • ROČNÍK XI • CENA 60 HALERŮ • PNS 106

DULLESOVY PŘÍPRAVY NA SCHŮZKU ČTYŘ

Karol Antonín Pálek, laureát státní ceny a Čl. ústavy náro.